

2009/10

Pravna fakulteta v Ljubljani

Calvo

- UVOD V CIVILNO PRAVO -

Zapiski s predavanj doc. dr. Damjana Možine in prof. dr. Barbare Novak, dopolnjeni s skriptami in posameznimi člani iz Obligacijskega zakonika 83/2001, Stvarnopravnega zakonika 87/2002 in Zakona o dedovanju 15/1976

JAVNO IN ZASEBNO PRAVO

DELITEV PRAVNEGA REDA NA JAVNO IN ZASEBNO PRAVO

JAVNO PRAVO

Javno pravo ureja razmerja med državo, kot nosilko oblasti in posameznikom. V javnopravnem razmerju ima država oblastni položaj nad posameznikom, država je imperium, nosilka oblasti, oblast izvršuje preko aparata represije (prisile). Tipične veje javnega prava so:

- upravno pravo,
- kazensko pravo,
- davčni predpisi,
- ustavno pravo, itd.

V javnem pravu veljajo kogentna pravna pravila, ki prepovedujejo in zapovedujejo kako naj se pravni subjekti vedejo in ravnajo, teh pravil ni mogoče spreminjati, zato omejujejo avtonomijo strank. V javnem pravu se odloča v javnopravnem postopku, ki steče neodvisno od oškodovančeve volje, saj javno pravo deluje v javnem interesu. Javni interes se lahko spreminja z dnevno politiko.

ZASEBNO PRAVO

Zasebno pravo je širši izraz kot civilno pravo. Ureja razmerja med posamezniki, nobena od strank nima oblastnega položaja (vendar pa gre večinoma samo za formalno prirejenost – en posameznik je ponavadi gospodarsko močnejši od drugega). Če v zasebnopravnem razmerju nastopa država, je država gestionis, ne nastopa kot nosilka oblasti, ampak je enakopravna posamezniku in posledično izgubi atribut oblasti. Tipične veje civilnega prava so:

- obligacijsko pravo,
- stvarno pravo,
- dedno pravo,
- pravo intelektualne lastnine,
- osebnostno pravo,
- družinsko pravo,
- delovno pravo,
- gospodarno pravo.

V zasebnem pravu veljajo dispozitivna pravna pravila, ki so popustljiva in subsidiarna. Vedenje in ravnanje, ki ga predvidevajo dispozitivna pravna pravila, zavezujejo le, če se stranke ne dogovorijo drugače. Ta pravila ne omejujejo volje strank, ampak jo dopolnjujejo in nadomeščajo. V zasebnem pravu se odloča v civilnopravnih postopkih, ki stečejo odvisno od oškodovančeve volje, saj zasebno pravo deluje v zasebnem interesu.

ODNOS MED ZASEBNIM IN JAVNIM PRAVOM

Meja med civilnim in javnim pravom je pogosto zabrisana. Tudi civilno pravo je lahko v javnem interesu, javno pravo vedno bolj predpisuje in določa mehanizme civilnega prava. V zvezi s tem so se razvile 4 teorije o odnosu med civilnim in javnim pravom:

1. INTERESNA TEORIJA – vpeljal že Ulpijan. Po njej javno pravo ureja interes države, zasebno pravo pa interes državljanov. Slabost interesne teorije je, da današnji interesi niso takšni, da bi jih lahko uvrstili v eno ali drugo sfero. Država posega v civilnopravne določbe in ne dovoli posameznikom da bi sami urejali zadeve, po drugi strani pa posamezniki posegajo v javno sfero. Večina nadaljnjih teorij temelji na nadgradnji te teorije.

2. SUBJEKTIVNA TEORIJA (TEORIJA SUBJEKTOV) – razmejuje civilno in javno pravo glede na udeležence v pravnih razmerjih. Javnopravne so vse tiste zadeve, kjer je stranka država, civilnopravne pa so zadeve med posamezniki. Kritika oz. nadgradnja te teorije je, da tudi država lahko nastopa v civilnopravnih zadevah kot posameznik (npr. kupuje pisarniški material). Zato je potrebna večja natančnost - za javno pravo gre samo takrat, ko država nastopa kot nosilka oblasti, za zasebnopravna razmerja pa gre takrat, ko gre za razmerja med posamezniki in za razmerja, v katerih nastopa država, ki tu ni nosilec oblasti.

3. TEORIJA PRAVNEGA VARSTVA – razmejuje civilno in javno pravo glede na postopek varstva določene pravice. Če gre za pravdni, nepravdni, stečajni ali izvršilni postopek je razmerje civilnopravne narave, če pa gre za javni, upravni ali kazenski postopek pa je razmerje javnopravne narave. Kritika te teorije je, da dejansko ne daje odgovora na vprašanje, kaj spada v določeno sfero.

4. TEORIJA VSEBINE RAZMERJA (INTEGRALNA TEORIJA) – analizira vsebino posameznega razmerja in ga opredeli kot javnopravno ali kot civilnopravno. Pri tem upošteva tako interes, subjekte, kot tudi pravno varstvo v posameznem primeru. Za civilnopravno (zasebnopravno) sfero je značilna enakopravnost subjektov, ki v razmerja vstopajo – to pomeni da nobeden od subjektov nima pravno močnejšega položaja. Ta pravna enakopravnost pa ne izključuje ekonomske neenakopravnosti. Ta teorija je integralna, ker povezuje vse teorije.

PRAVNI VIRI CIVILNEGA PRAVA

Zgodovinska osnova civilnega prava so Gajeve Institucije, v katerih se rimsko civilno pravo deli na 4 temeljne skupine: stvarno pravo, dedno pravo, obligacijsko pravo in rodbinsko pravo. Konec srednjega veka so začela nastajati nova, vedno bolj zapletena razmerja, vendar pa srednjeveško pravo ni bilo dovolj kvalitetno in zato so začeli ponovno uporabljati rimsko pravo (receptija rimskega prava). Prišlo je do potreb po kodifikaciji prava, zato so začetek 17. stoletja začele nastajati velike civilne kodifikacije.

- CODE CIVIL – francoski civilni zakonik, 1804 (Napoleonov čas). Nastal je z namenom poenotenja civilnega prava v državi. Ideje zakonika ustrezajo realnim družbenim razmeram. Zaradi svoje revolucionarnosti, so ga prevzele še številne druge države.
- BGB (Bürgerliches Gesetzbuch) – konzervativen nemški zakonik, ki zaobjema liberalne ideje bogatega meščanstva. Jezik je težko razumljiv, abstrakten itd.

- ABGB – avstrijski splošni civilni zakonik iz časa vladanja Marije Terezije, ki je nastal v okviru njenih reform. Prostna je bila težnja po preprosti ureditvi, jasnosti in uporabljivosti. Zakonik ne temelji na rimskem pravu, temveč na naravni pravičnosti.
- ODZ – obči državljanski zakonik, ki je po vsebini sledil kodifikaciji Gajevih Institucij. Za tiste čase je bil ODZ zelo moderen in napreden zakonik, v Avstriji z manjšimi popravki velja še danes, pri nas se je neposredno uporabljal do leta 1918.

Tri nosilna področja civilnega prava, ki predstavljajo skelet slovenskega civilnega prava, urejajo trije zakoni. Pri nas še vedno ni enotne kodifikacije civilnega prava, zato je splošni del civilnega prava urejen v vsaki panogi posebej, zato imajo vsi trije zakoni splošni in posebni del:

- stvarno pravo, ki ga ureja SPZ,
- obligacijsko pravo, ki ga ureja OZ,
- dedno pravo, ki ga ureja ZD.

Drugi viri slovenskega civilnega prava so:

- dobri poslovni običaji (12. člen OZ)
- poslovni običaji (12. člen OZ)
- uzance: zbrani in sistemizirani trgovinski običaji, ki so sprejeti in objavljeni s strani pooblaščenih oseb, in so pogosto odobreni od državnih organov. Najpogosteje jih sprejemajo gospodarske zbornice. Poznamo posebne (npr. gostinske uzance) in splošne uzance (npr. SUBP).
- sodna praksa: V našem pravu sicer ne velja moč precedensa, vendar imajo stališča višjih sodišč neko veljavo in pomen. Na področju civilnega prava se kreativnost sodišč pokaže predvsem v konkretiziranju abstraktnih pojmov, na katere pravo veže določene posledice, zakonodajalec pa pojma ni (hotel) opredeliti (npr. pojem nevarne stvari). Te opredelitve so pomembne pri načelih, pravnih standardih, generalnih klavzulah in pravnih prazninah.
- Ustava RS
- Zakon o zemljiški knjigi
- Zakon o varstvu potrošnikov
- Zakon o društvih
- Zakon o ustanovah
- Stanovanjski zakon

DEDNO PRAVO

Dedno pravo ureja način prehoda premoženja po smrti zapustnika na njegove dediče. Poznamo dedovanje po oporoki in po zakonu, pri čemer ima prednost oporoka. Medtem, ko so fizične osebe lahko dediči tako po zakonu, kot po oporoki, so pravne osebe lahko dediči le po oporoki.

Predmet dedovanja je zapuščina – to je celota vseh premoženjskih pravic in obveznosti, ki jih je imel zapustnik ob smrti. Predmet zapuščine so lahko stvari za zadovoljevanje osebnih potreb in njegovih družinskih članov, stanovanjske hiše in stanovanjski ter poslovni prostori ter kmetijska in druga zemljišča. Dedujejo se torej lahko premičnine, nepremičnine, podjetja in udeležba v pravni osebi. Dedujejo se lahko tudi vse pravice, ki niso vezane na točno določeno osebo (npr. stvarne služnosti, medtem, ko se osebne služnosti ne morajo dedovati).

V okviru dedovanja ločimo med dvema vrstama nasledstva:

- **VESOLJNO NASLEDSTVO** – premoženje preide na dediče na podlagi zapustnikove smrti same, pri čemer poseben pravni akt ni potreben. Dediči odgovarjajo za dolgove zapustnika v deležih, kolikor so podedovali. Pri tem dolgovi ne smejo presežati vrednosti podedovanega.
- **POSAMIČNO NASLEDSTVO** – nasledstvo, pri katerem preidejo posamezni deli premoženja na osebe, ki niso redni dediči. V tem primeru ima ta oseba samo terjatev nasproti dediču in zato ne odgovarja za dolgove zapustnika.

Da pride do dedovanja, je potrebno, da so izpolnjeni določeni pogoji:

- Zapustnik umre
- Obstaja dedič
- Ima dedič dedni naslov (zakon ali oporoka)
- Je dedič dedno sposoben
- Obstaja predmet dedovanja

V kolikor ni sestavljena veljavna oporoka, dedovanje ureja Zakon o dedovanju. Ta določa, da se deduje po treh dednih redih:

1. DEDNI RED (PARENTELA) – POTOMCI IN ZAKONEC POKOJNIKA – pokojnikovo zapuščino dedujejo zapustnikovi otroci in zakonec pokojnika. Vsi dedujejo po enakih deležih (PER CAPITA). Status zakonca pokojnika je povsem izenačen s statusom partnerja v dalj časa trajajoči življenjski skupnosti, ki nista sklenila zakonske zveze. To velja le v primeru, če ni razlogov zaradi katerih bi bila zakonska zveza med njima neveljavna. Isti status kot otroci imajo tudi posvojenci.

Pri tem velja načelo vstopne pravice. Del zapuščine, ki bi šel prej umrlemu, če bi bil preživel zapustnika, dedujejo njegovi otroci, zapustnikovi vnuki, po enakih delih; če pa umre kateri od vnukov pred zapustnikom, dedujejo delež, ki bi šel njemu, če bi bil živ ob zapustnikovi smrti, njegovi otroci, zapustnikovi pravnuki, po enakih delih in tako naprej po vrsti, dokler je kaj zapustnikovih potomcev.

2. DEDNI RED (PARENTELA) – STARŠI IN ZAKONEC POKOJNIKA – do dedovanja po drugem dednem redu pride, če ni nikogar, ki bi dedoval po prvem. Pokojnikovi starši dedujejo eno polovico dediščine, zakonec pa drugo polovico. Tudi v tem dednem redu velja vstopna pravica. Če je eden od zapustnikovih staršev umrl pred zapustnikom, dedujejo del zapuščine njegovi otroci (zapustnikovi bratje in sestre), njegovi vnuki in pravnuki ter nadaljnji potomci.

Če je eden od zapustnikovih staršev umrl pred zapustnikom, pa ni zapustil nobenega potomca, deduje del zapuščine, ki bi mu šel, če bi bil preživel zapustnika, drugi od staršev. Če pa je tudi ta umrl pred zapustnikom, dedujejo njegovi potomci tisto, kar bi šlo enemu ali drugemu od staršev.

Če zakonec deduje v 1. dednem redu, torej skupaj s potomci, potem dobi enak delež, kot vsak izmed potomcev. Če pa deduje v 2. dednem redu, skupaj s starši zapustnika, potem on dobi eno polovico premoženja, ostalo polovico pa starši oz. njihovi nasledniki.

Zakonec pa nima dedne pravice, če je bila zakonska zveza z zapustnikom razvezana ali razveljavljena, ali če je njuna življenjska skupnost po krivdi preživelega zakonca ali v sporazumu z zapustnikom trajno prenehala.

3. DEDNI RED (PERENTELA) – DEDI IN BABICE POKOJNIKA – zapuščino pokojnika, ki ni zapustil ne potomcev (prvi dedni red) ne staršev (drugi dedni red) in tudi ti niso zapustili nobenega potomca in ne zakonca, dedujejo njegovi dedi in babice. Pri tem eno polovico zapuščine dedujeta ded in babica po očetovi strani, drugo polovico pa ded in babica po materini strani.

Če je kateri od teh prednikov ene strani umrl pred zapustnikom, dedujejo del zapuščine njegovi otroci, njegovi vnuki in njegovi nadaljnji potomci, po pravilih, ki veljajo v primeru, če dedujejo po pokojniku njegovi otroci in drugi potomci.

Če sta ded in babica ene strani umrla pred zapustnikom, pa nista zapustila nobenega potomca, dedujejo del zapuščine, ded in babica druge strani, njuni otroci, njuni vnuki in njuni nadaljnji potomci

Med posameznimi parentelami oz. dednimi redi velja izključnost – bližnji sorodniki izključujejo od dedovanja daljne sorodnike.

Nujni dediči so tiste osebe, ki bi v primeru, da bi v konkretnem primeru prišlo do zakonitega dedovanja, dedovale po zapustniku, pa še to samo v določenem primeru. Zapustnikovi potomci, njegov zakonec in njegovi starši so nujni dediči v vsakem primeru. Zapustnikovi stari starši in njihovi potomci pa so nujni dediči, če so trajno nezmožni za delo in nimajo potrebnih sredstev za življenje.

Nujni delež se računa na podlagi **obračunske** vrednosti zapuščine. To sestavlja vrednost čiste zapuščine, kateri se prišteje vrednost določenih daril, ki jih je zapustnik dal še za časa svojega življenja. Čista zapuščina se dobi tako, da se od premoženja, ki ga je zapustnik imel ob smrti, odštejejo stvari, ki niso predmet dedovanja (gospodinjski predmeti, ...), odštejejo pa se tudi vsi dolgovi. Tej vrednosti se nato prištejejo darila, in sicer darila, ki jih je zapustnik kadarkoli dal osebam, ki bi prišle v poštev za dedovanje po zakonitem dedovanju in pa darila, ki jih je zapustnik v zadnjem letu življenja naklonil drugim osebam.

Nujni delež potomcev in zakonca znaša 1/2 deleža (**ABSOLUTNI NUJNI DELEŽ**), ki bi ga prejel ob zakonitem dedovanju, nujni delež vseh ostalih (staršev, starih staršev, bratov oz. sester itd.) pa 1/3 zakonitega dednega deleža (**RELATIVNI NUJNI DELEŽ**).

Nujnega dediča pa se lahko tudi razdedini z namenom kaznovanja dediča, za njegovo nedopustno obnašanje v razmerju do zapustnika. Razdedinjenje mora izrecno določiti zapustnik v oporoki.

Razlogi za razdedinjenje:

- Nujni dedič se je s kršitvijo kakšne zakonske ali moralne dolžnosti huje pregrešil nad zapustnikom (grdo ravnanje, opustitev dolžnega spoštovanja, opustitev pomoči itd.)
- Nujni dedič je naklepoma storil kakšno hujše kaznivo dejanje zoper njega ali njegovega zakonca, otroka, posvojenca ali starše
- Nujni dedič je storil kaznivo dejanje zoper varnost RS in njeno ustavno ureditev;
- Nujni dedič se je vdal brezdelju in nepoštenemu življenju.

Pri dedovanju pa obstajajo še določene omejitve. Zakon o dedovanju kmetijskih površin skuša preprečiti delitev že tako majhnih in šibkih kmetij. Kmetijo po zakonu prevzame en sam dedič, ki izpolnjuje zakonsko določene pogoje ter sčasoma izplača vse preostale sodediče.

STVARNO PRAVO

Stvarno pravo ureja:

- Odnos med subjekti, ki nastopajo kot nosilci pravic in dolžnosti v razmerju do stvari
- Oblast nad stvarjo v odnosu do drugih posameznikov
- Način pridobitve, prenehanja in varstva stvarnih pravic v času njihovega obstajanja

Obstajajo le tiste stvarne pravice, ki jih določi zakonodajalec (NUMERUS CLAUSUS PRAVIC). To načelo ne velja v obligacijskem pravu, kjer stranki lahko samostojno ustanovita še najbolj nenavadne pravice v okviru kontraktov (INOMINATNI KONTRAKTI).

Značilnost stvarnopravnih pravic je tudi njihovo ABSOLUTNO UČINKOVANJE t.j. učinkujejo proti vsakomur, ki poskuša v njih posegati. V obligacijskem pravu pa so pravice za razliko RELATIVNO UČINKOVITE, saj učinkujejo le med strankama obligacijskega razmerja. Te pravice lahko tudi zastarajo, kar se pa ne more zgoditi z absolutnimi. Pri absolutnih pravicah lahko izgine samo upravičenje do sklicevanja na neko pravico.

Stvarne pravice delimo na:

- 1. LASTNINSKA PRAVICA** – je pravica imeti stvar v posesti, jo uporabljati in uživati na najboljše način ter z njo razpolagati. Omejena je s predpisi javnopravne narave, saj mora imetnik lastninske pravice upoštevati njeno ekonomsko, socialno in ekološko funkcijo. Lastninsko pravico je mogoče omejiti v lastnem interesu z ustanovitvijo stvarne pravice na tuji stvari v korist tretjega ali pa v javnem interesu. Pri tem lastninska pravica na splošno ne more biti omejena s pogojem ali rokom.

Skupna lastnina nastane takrat, ko ima več oseb lastninsko pravico na nerazdeljivi stvari, vendar deleži na njej niso določeni. Za razliko od skupne lastnine pa solastnina, h kateri teži naš pravni sistem, ustanavlja imaginarne deleže na skupni stvari. Skupna lastnina lahko nastopa v obliki nerazdeljene zapuščine ali pa premoženja, ki ga pridobita partnerja z delom v času trajanja njune zunajzakonske zveze.

Lastninsko pravico se lahko pridobi na dva načina:

- IZVIRNI (ORIGINARNI) NAČIN – nastane popolnoma nova lastninska pravica
- IZVEDENI (DERIVATIVNI NAČIN – lastninska pravica se prenese s pravnega prednika na pravnega naslednika

Lastninsko pravico je mogoče pridobiti na podlagi:

- DEDOVANJA
- NA PODLAGI SODNE ODLOČBE
- NA PODLAGI ZAKONA S:
  - PRIPOSESTVOVANJEM – je izvirni pridobitni način lastninske pravice. Za pridobitev lastninske pravice s priposestvovanjem je potrebna neprekinjena posest, ki za premičnine znaša 3 leta, za nepremičnine pa 10 let. Za priposestvanje je potrebna posestnikova dobrovernost, saj ukradenih stvari ni mogoče priposestvovati.
  - OKUPACIJO OZ. PRILASTITVIJO – izvirni pridobitni način lastninske pravice, pri katerem premično stvar brez lastnika vzamemo v posest z namenom, da se je polastimo. Lastninska pravica nastane z vzetjem v posest.
  - NAJDBO ZAKLADA – zaklad je stvar večje vrednosti, ki je bila tako dolgo skrita, da ni več mogoče najti njenega lastnika. Zaklad pripada po enakih delih najditelju in lastniku premičnine ali nepremičnine, v kateri je bil najden
  - SPOJITVIJO – premičnine, ki pripadajo različnim lastnikom, se tako spojijo, da postanejo sestavine enotne premičnine. Na novi stvari nastane solastninska pravica dotedanjih lastnikov v sorazmerju z vrednostjo, ki so jo imele posamezne premičnine ob spojitvi. Če se lahko ena od premičnin šteje za glavno stvar, postane lastnik glavne stvari lastnik enotne premičnine.
  - POMEŠANJEM – premičnine različnih lastnikov se tako pomešajo ali zlijejo, da jih ni mogoče več ločiti, ali da so z ločitvijo povezani nesorazmerni stroški. S tem nastane na novi stvari solastninska pravica dotedanjih lastnikov v sorazmerju z vrednostjo, ki so jo imele posamezne premičnine ob spojitvi. Če se lahko ena od premičnin šteje za glavno stvar, postane lastnik glavne stvari lastnik enotne premičnine.
  - IZDELAVO NOVE PREMIČNINE – izdelavo nove premičnine predstavlja obdelava površine s pisanjem, risanjem, slikanjem, tiskanjem, graviranjem ali na drug podoben način. Kdor iz svojega materiala izdelava ali si da izdelati novo premičnino, pridobi na njej lastninsko pravico. Če si nekdo iz tujega materiala izdelava ali da izdelati novo premičnino, pridobi na njej lastninsko pravico, če vrednost dela ni bistveno nižja od vrednosti materiala. Predelovalec pa je odškodninsko odgovoren lastnikom materiala, iz katerega je izdelana nova premičnina.
  - LOČITVIJO PLODOV – lastninska pravica na plodovih, ki jih daje plodonosna stvar, pripada lastniku glavne stvari. Dobroverni lastniški posestnik plodonosne stvari pridobi lastninsko pravico na plodovih v trenutku njihove ločitve od glavne stvari. Enako velja za osebo, ki ima na podlagi pravnega razmerja z lastnikom glavne stvari pravico do plodov.
  - PRIRASTOM – lastninska pravica na nepremičnini se razširi na premičnino, ki je postala sestavina nepremičnine.

2. STVARNE PRAVICE NA TUJI STVARI – med stvarne pravice na tuji stvari štejejo:

- **SLUŽNOST** – pravica uporabljati tujo stvar ali izkoriščati pravico oziroma zahtevati od lastnika stvari, da opušča določena dejanja, ki bi jih sicer imel pravico izvrševati na svoji stvari. Nastane z zakonom, na podlagi pravnega posla ali z odločbo državnega organa. Služnosti v nadaljevanju delimo na:
  - **STVARNE SLUŽNOSTI** – pravica lastnika nepremičnine (gospodujoča stvar), izvrševati za njene potrebe določena dejanja na tuji nepremičnini (pozitivna služnost) ali zahtevati od lastnika služne stvari, da opušča določena dejanja, ki bi jih sicer imel pravico izvrševati na svoji nepremičnini (negativna služnost).
  - **OSEBNE SLUŽNOSTI** – so pravice imetnika, da uporablja tujo stvar ali izkorišča pravico. Osebne služnosti so strogo vezane na imetnika, saj trajajo trajajo najdlje do njegove smrti. Med osebne služnosti štejejo užitek, rabo in služnost stanovanja
- **ZASTAVNA PRAVICA** – je pravica zastavnega upnika, da se zaradi neplačila zavarovane terjatve ob njeni zapadlosti poplača skupaj z obrestmi in stroški iz vrednosti zastavljenega predmeta pred vsemi drugimi upniki zastavitelja. Predmet zastavne pravice so lahko stvari, pravice in vrednostni papirji, če je mogoče z njimi razpolagati in če imajo premoženjsko vrednost. Za pridobitev zastavne pravice se zahteva veljaven pravni posel, iz katerega izhaja obveznost ustanoviti zastavno pravico, poleg tega pa lahko nastane zastavna pravica na podlagi sodne odločbe ali zakona. Zastavna pravica na stvari obstaja dokler ni terjatev poplačana, se ji upnik odpove oz. upnik ne proda stvari, da se z izkupičkom od njene prodaje poplača. Zastavno pravico delimo na:
  - **ZASTAVNA PRAVICA NA NEPREMIČNINAH (HIPOTEKA)** – za pridobitev hipoteke na podlagi pravnega posla se zahteva vpis v zemljiško knjigo. Poleg ustanovitve hipoteke s pravnim aktom poznamo še ustanovitev s sodno odločbo in zakonom. Pri tem se posest nepremičnine pod hipoteko ne spremeni, dokler ne postane terjatev dospela. Hipoteka obsega nepremičnino v celoti, kot tudi vse njene sestavine in plodove, dokler ti niso ločeni od glavne stvari. Hipoteka obsega tudi pritikline, ki so v lasti zastavitelja. Ničen pa je dogovor, s katerim si hipotekarni upnik izgovori pravico do pobiranja plodov, ki jih daje nepremičnina, ali da bo nepremičnino kako drugače izkoriščal.
  - **ZASTAVNA PRAVICA NA PREMIČNINAH (ROČNA ZASTAVA)** - nastane na podlagi veljavne zastavne pogodbe, ko zastavitelj zastavnemu upniku izroči zastavljeno premičnino v neposredno posest. Zastavni upnik mora hraniti zastavljeno premičnino kot dober gospodarstvenik oziroma kot dober gospodar. Zavarovana terjatev se poveča za potrebne stroške, ki jih je imel zastavni upnik z zastavljeno premičnino.
  - **NEPOSESTNA ZASTAVNA PRAVICA NA PREMIČNINAH** - je zastavna pravica na premičnini, pri kateri zastavljena premičnina ni izročena v neposredno posest zastavnemu upniku niti ni izročena v

neposredno posest tretji osebi za zastavnega upnika, ampak zastavljena premoženje ostane v neposredni posesti zastavitelja ali tretje osebe zanj. Nastane s sporazumom v obliki neposredno izvršljivega notarskega zapisa. Zastavitelj lahko uporablja zastavljeno premoženje v skladu z njenim ekonomskim namenom oziroma dogovorom z zastavnim upnikom in je nima pravice odtujiti ali obremeniti brez soglasja zastavnega upnika.

- ZASTAVNA PRAVICA NA PRAVICAH – med upnikom in dolžnikom obstaja terjatev, ki se zavaruje z drugo terjatvijo. Nastane v trenutku, ko dolžnik zastavljene terjatve od zastavitelja prejme obvestilo, da je terjatev zastavljena. Zastavitelj mora izročiti zastavnemu upniku morebitno listino in druga dokazila o zastavljeni terjatvi. Ko zastavljena terjatev zapade v plačilo, jo mora zastavni upnik izterjati.
- ZASTAVNA PRAVICA NA VREDNOSTNIH PAPIRJIH
- STAVBNA PRAVICA – je pravica imeti v lasti zgrajeno zgradbo nad ali pod tujo nepremičnino. Stavbna pravica ne sme trajati več kot devetindevetdeset let. Za nastanek stavbne pravice se zahteva poleg veljavnega pravnega posla, iz katerega izhaja obveznost ustanoviti stavbno pravico, še zemljiškoknjžno dovolilo in vpis v zemljiško knjigo. Stavbna pravica preneha z izbrisom iz zemljiške knjige. Izbris stavbne pravice se lahko zahteva po poteku časa, za katerega je bila stavbna pravica ustanovljena. Stavbna pravica lahko tudi predčasno preneha zaradi kršitve.
- ZEMLJIŠKI DOLG – je pravica zahtevati poplačilo določenega denarnega zneska iz vrednosti nepremičnine pred drugimi upniki s slabšim vrstnim redom. Zemljiški dolg nastane na podlagi enostranskega pravnega posla, z vpisom v zemljiško knjigo in izstavitvijo zemljiškega pisma. Zemljiški dolg preneha z izbrisom iz zemljiške knjige ob predložitvi zemljiškega pisma.
- STVARNO BREME – je pravica, na podlagi katere je lastnik obremenjene nepremičnine zavezan k bodočim dajatvam ali storitvam. Stvarno breme nastane na podlagi pravnega posla ali zakona.

SPOSOBNOSTI FIZIČNE OSEBE

PRAVNA SPOSOBNOST

Pravna sposobnost je sposobnost biti in postati subjekt pravic in dolžnosti ne glede na raso, spol, narodnost, vero itd. Je ena izmed temeljnih osebnostnih pravic (PRAVICA DO DOSTOJANSTVA), ki je neodrekljiva. Pravna sposobnost je subjektu priznana z rojstvom. Da bi oseba postala nosilec nekaterih posebnih pravic in dolžnosti pa morajo biti izpolnjeni še nekateri dodatni pogoji. To velja za:

- **OPOROČNA SPOSOBNOST** – sposobnost napraviti, spremeniti ali uničiti veljavno oporoko tj. izraziti poslednjo voljo. Oseba mora imati vsaj 15 let, mora biti razsodna, to domnevo pa se lahko naknadno izpodbija. V primeru oporočne nesposobnosti je posredovanje zastopnika nemogoče.
- **ŽENITNA SPOSOBNOST** – je sposobnost sklenitve veljavne zakonske zveze, ki jo subjekt pridobi z doseženo polnoletnostjo. Izjemoma je ženitna sposobnost podeljena prej, vendar mora biti subjekt starejši od 15 let, biti razsoden, razumeti posledice svojih dejanj ter imeti dovoljenje Centra za socialno delo.
- **DEDNA SPOSOBNOST** – je sposobnost dediča, da stopi v položaj zapustnika. Načeloma je lahko vsak, ki je dedno vreden (dedič ne sme s svojim ravnanjem žaliti zapustnika).
- **SPOSOBNOST ZA SVOBODNO ODLOČANJE GLEDE ROJSTEV OTROK** – za svobodno odločanje o življenju še nedonošenih otrok je potrebna razsodnost, lahko pa se določijo še nekateri drugi pogoji (zdravje, psihične, moralne in materialne zmožnosti, primernost za rojstvo, rok nosečnosti itd.)

Pravna sposobnost je subjektu priznana z rojstvom. Zarodek zaradi tega nima pravne sposobnosti. Njegovo življenje je zavarovano posredno preko matere, ki odloča o svojem telesu. Prekinitev nosečnosti proti volji matere se šteje za kaznivo dejanje zoper telo matere. Dokler je zarodek oz. otrok še vedno del matere ni mogoče z zakoni posegati v njeno telesno celovitost, po ločitvi pa je otroka možno odvzeti, če mati ogroža njegovo zdravje ali življenje.

Izjemoma se lahko tudi zarodku prizna določeno pravno varstvo, kadar gre za njegove pravice in koristi, vendar pod pogojem, da se rodi živ. V nasprotnem primeru se šteje, da pravice niso nikoli nastale. Zarodek lahko dobi pravico do dedovanja ter povračila škode.

PRIPOZNAVANJE OČETOVSTVA:

1. Če se je otrok rodil v zakonski zvezi velja **domneva očetovstva**. Materin mož se šteje za očeta otroka še 300 dni po ločitvi. Domneva je lahko izpodbojna.
2. Če se je otrok rodil v zunajzakonski zvezi ta domneva ne velja. Mati ima na voljo tožbo za **pripoznanje** očetovstva, tekem katere se ugotavlja biološka sorodnost med otrokom in toženim očetom. Če oče umre, se lahko toži njegove naslednike na nujni del dediščine.
3. Pravo omogoča priznanje očetovstva otroka, ki je na smrt bolan, ko gre za priznanje določenih njegovih pravic.

Pravna sposobnost preneha s smrtjo, s katero ugasnejo vse pravice, ki so bile vezane strogo na preminulo osebo. Dediščina preide na dediče s trenutkom, ko je oseba razglašena za mrtvega. Prav tako kot rojstvo je tudi ob smrti potrebno registrirati v posebnem imeniku. Potrebna potrdila je mogoče pridobiti na različne načine:

- Ob smrti je izdan mrliški list oz. potrdilo o smrti na podlagi zdravniškega pregleda. Le-ta določi tudi čas smrti.
- Sodišče razglasi pogrešano osebo za domnevno mrtvo, pri čemer postavi tudi dan in uro, ki velja za dan smrti. Domneva je izpodbojna, saj mora sodišče vzpostaviti prejšnje stanje, če se pogrešani vrne. S tem oživijo vse nekdanje pravice in dolžnosti razen strogo osebnih (zakonska zveza). Sodišče razglasi pogrešanega, če:
  - O njem ni nobenega poročila že 5 let, njegova starost pa presega 70 let.
  - Pogrešan v vojni, iz katere se ni oglasil že več kot 1 leto.
  - Je izginil v požaru, potopu ladje, letalski nesreči ali drugi katastrofi, o njem pa ni bilo nobene informacije več kot 6 mesecev.

Človekovo telo pa je tudi po smrti povezano s človekovim dostojanstvom ter zavarovano pred posegi kljub temu, da ni nosilec nobenih pravic. Kazensko pravo varuje integriteto in dostojanstvo trupla – prepoveduje nedovoljeno poseganje v človekovo truplo in grob ter v pietetna čustva svojcev.

ZADEVA MEFISTO (1971) – precedenčni primer, ko je pisatelj v svoji knjigi upodobil svojega svaka kot seksualnega perverzneža in tako, da je iznakazil čast umrlega. Sodišče je odločilo, da knjiga ne sme iziti s čimer je varovalo njegovo posmrtno dostojanstvo itd.

POSLOVNA SPOSOBNOST

Je sposobnost samostojnega izražanja poslovne volje v pravnem prometu, ob tem pa se zavedati vseh nastalih obveznosti in pravic, ki se na sklenjen posel nanašajo. Poslovna sposobnost je podeljena vsakemu človeku, ko doseže določeno starost in ima izpolnjene nekatere bistvene pogoje (zrelost, razumevanje itd.). pravo predvideva določene stopnje sposobnosti glede na starost in sposobnosti:

1. **POPOLNA POSLOVNA NESPOSOBNOST** – velja za otroke do 15 leta starosti, saj velja domneva, da ne more izjaviti pravno relevantne volje. Vsak posel takšnega otroka je ničn, izvzeti so le najmanjši pravni posli. Z njimi so izenačeni vsi ljudje, katerim je bila naknadno odvzeta poslovna sposobnost zaradi duševne bolezni itd. Takšen posel ne more naknadno konvalidirati tj. postati veljaven, če vzrok ničnosti odpade. Na ničnost se lahko sklicuje vsaka stranka pred sodiščem.
2. **DELNA oz. OMEJENA POSLOVNA SPOSOBNOST** – je dodeljena otrokom med 15 in 18 leti starosti, ki je pod roditeljskim ali skrbniškim nadzorom. Taka oseba lahko samostojno sklepa vse posle razen poslov, ki bi ustvarjali obveznosti še po dosegu polnoletnosti. Take posle je potrebno predhodno dovoliti ali naknadno odobriti. Dokler pravni posel ni avtoriziran je izpodbojen s strani mladoletnika ali njegovega zakonitega skrbnika. Po avtorizaciji pa se šteje, da je bil od nekdanj veljaven.

Sklenjene posle lahko izpodbijata mladoletnikov zakoniti varuh ali polnoletnik, ki je sklenil posle v času svoje mladoletnosti dokler ni podana naknadna odobritev. Posli so izpodbojni v določenih rokih:

- **OBJEKTIVNI ROK** – tri leta od sklenitve pogodbe.
- **SUBJEKTIVNI ROK** – eno leto od trenutka, ko je izpodbojni upravičenec izvedel za možnost izpodbijanja dotičnega pravnega posla.

Izjava o odobritvi velja šele takrat, ko dospe v naslovnikovo sfero delovanja in se je zmožen z njo seznaniti. Izjavo lahko zahteva tudi nasprotna stranka, ki pošlje zahtevo za odobritev. Skrbnik ima za odgovor na voljo 30 dni, potem pa še šteje, da je varuh odobritev zavrnil. Tak pravni posel ne ustvarja nobenih posledic, razen odškodninskih. Nasprotna stranka lahko zahteva tudi povrnitev morebitne nastale škode, ki mu je nastala ob pravnem poslu zaradi mladoletnikove prevare (ni vedel za sopogodbenikovo omejeno poslovno sposobnost ali pa jo je sopogodbenik prevaral). Na voljo ima tudi pravico do odstopa od neavtorizirane pogodbe, ki poteče v roku 30 dni. Če je pogodba razveljavljena, morata pogodbenika drug drugemu vrniti vse, kar sta na podlagi pogodbe prejela.

3. **POPOLNA POSLOVNA SPOSOBNOST** – je dodeljena posameznikom, ki dosežejo 18 let starosti. Starši takrat popolnoma izgubijo pravico in dolžnost za skrb otroka. Še tri mesece po nastopu polnoletnosti lahko subjekt izpodbija pravni posel, ki ga je sklenil kot mladoletnik. Izjemoma se lahko popolno poslovno sposobnost pridobi prej:

- **SKLENITEV ZAKONSKE ZVEZE** – oseba mora biti starejša od 15 let starosti, Center za socialno delo pa mora oseba preveriti ali je dovolj zrel za sklenitev zakonske zveze in prevzemanje obveznosti in pravic.
- **MLADOLETNIK POSTANE RODITELJ** – mladoletnost se lahko spregleda, če to zahtevajo okoliščine v katerih se je znašel mladoletni starš. O dodelitvi poslovne sposobnosti odloča sodišče v nepravdnem postopku.

Poslovna sposobnost polnoletne osebe pa je mogoče tudi naknadno omejiti oz. odvzeti, če oseba ni sposobna trajno skrbeti zase oz. ni sposobna razumeti daljnosežnih posledic svojih ravnanj. Vrsta ukrepa je odvisna od intenzivnosti neprisebnosti in konkretnih okoliščin v katerih se nahaja posameznik:

- **DELNI ODVZEM POSLOVNE SPOSOBNOSTI** – oseba, ki ji je poslovna sposobnost odvzeta le deloma, je izenačena z mladoletnikom med 15 in 18 let, pri čemer ji je dodeljen skrbnik, če tako narekujejo okoliščine. Določi ga Center za socialno delo na podlagi sodne odločbe. Sodišče določi izvedenca, ki določi obseg posameznikove poslovne nesposobnosti. Center lahko popravi sodno odločbo o odvzemu poslovne sposobnosti tako, da skrbnik deluje le na nekaterih področjih.
- **POPOLN ODVZEM POSLOVNE SPOSOBNOSTI** – oseba, ki ji je poslovna sposobnost popolnoma odvzeta, je povsem izenačena z mladoletnikom mlajšim od 15 let. Določen ji je varuh, ki odloča o pravnih poslih z vseh področij človekovega življenja.

Uvedbo postopka za odvzem poslovne sposobnosti lahko predlaga zakonec, izvenzakonski partner, sorodnik, prizadeta oseba sama v obdobju svetlega trenutka, Center za socialno delo ali državni tožilec. Razlogi za odvzem poslovne sposobnosti so lahko:

- **NAPAKE RAZUMA, VOLJE IN ZNAČAJA (NERAZSODNOST)** – poslovna sposobnost se deloma odvzame zaradi duševne bolezni, telesne ali duševne prizadetosti itd. Popolni odvzem se uporablja v skrajnih situacijah.
- **ZAPRAVLJIVOST** – poslovna sposobnost je odvzeta subjektu, ki nesmiselno in nepremišljeno upravlja denar ter s tem ogroža sebe ter svojo družino.
- **PRETIRANO VLAGANJE TOŽB** – poslovna sposobnost se odvzame ljudem v celoti, če brez razlogov sprožajo preštevilne tožbe in ovirajo delo sodišč ter življenje tožencev.
- **PODALJŠANJE RODITELJSKE PRAVICE** – pride v poštev po polnoletnosti, če otrok zaradi duševne ali telesne prizadetosti ni sposoben skrbeti za svoje pravice in obveznosti. Z njo preprečimo pridobitev poslovne sposobnosti. Predlog mora biti vložen še pred potekom mladoletnosti, izjemoma pa je mogoče predlog vložiti po nastopu polnoletnosti.

DODATNE SPOSOBNOSTI

SPOSOBNOST BITI STRANKA – je sposobnost biti nosilec pravic in obveznosti v procesnem razmerju. Pomeni ali je lahko oseba v vlogi tožnika ali toženca. To sposobnost ima vsaka fizična oseba ne glede na poslovno sposobnost (pravna sposobnost!) poleg njega pa še razne pravne osebe in organizacije, ki nimajo pravne subjektivitete.

PROCESNA SPOSOBNOST – sposobnost stranke, da samostojno in veljavno opravlja procesna dejanja (samostojno podaja izjave, pritožbe itd.). Povezuje se s poslovno sposobnostjo.

DELIKTNA SPOSOBNOST – sposobnost prevzeti odgovornost za posledice prepovedanega dejanja. Kdor je nerazsoden načeloma ne odgovarja za povzročeno škodo, saj se ni zavedal posledic svojega ravnanja. Kdo pa je v stanju prehodne nerazsodnosti, odgovarja za škodo, ki jo povzroči, razen če dokaže, da ni po svoji krivdi prišel v tako stanje (obratno dokazno breme). Če je storilec prišel v tako ravnanje po tuji krivdi odgovarja za nastalo škodo tisti, ki je storilca spravil v tako stanje. Za odškodninsko odgovornost so potrebni pogoji:

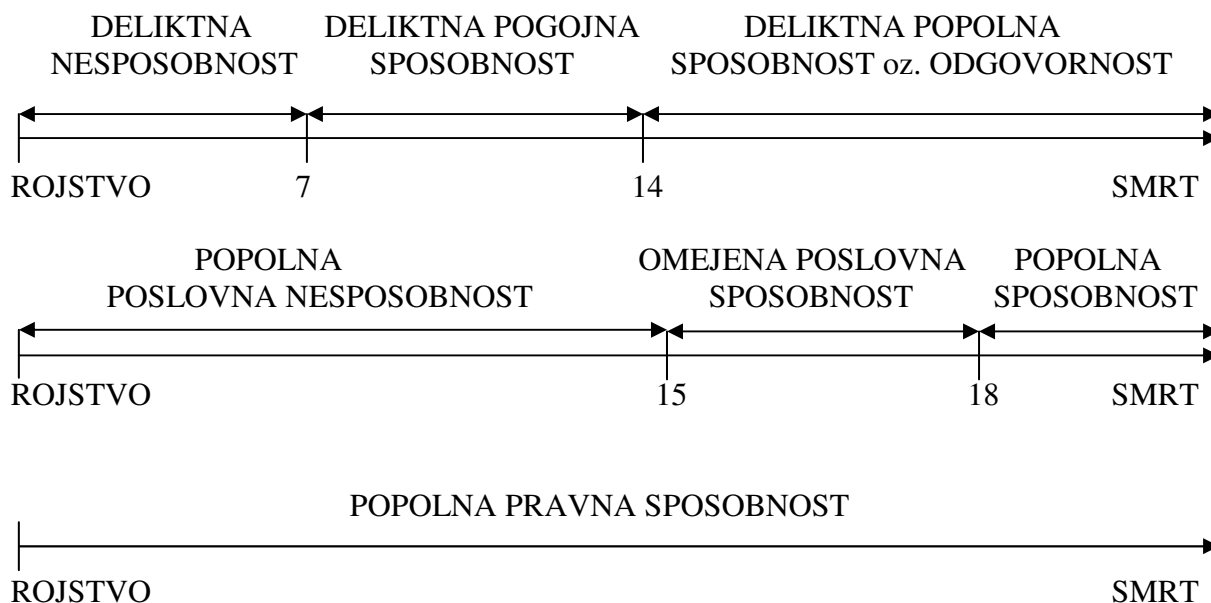
- Krivdna odgovornost
- Nedopustno ravnanje
- Nastanek prepovedane posledice
- Vzročna zveza med ravnanjem in nastalo škodo

Deliktna sposobnost oz. odgovornost se prav tako kot poslovna povezuje z domnevo o zrelosti z nastopom določene starosti. Pravo tako loči več skupin:

1. **MLADOLETNIKI DO DOPOLNJENEGA 7. LETA** – so deliktno nesposobni, te domneve pa tudi ni mogoče izpodbijati (PRAESUMPTIO IURE ET DE IURE). Mladoletnik ne odgovarja za povzročeno škodo, objektivno odgovorni pa so njegovi starši v kolikor niso podani razlogi za izključitev odgovornosti – starši ne odgovarjajo, če je škoda nastala medtem, ko je bil otrok zaupan drugemu, in če je ta drugi zanjo odgovoren.
2. **MLADOLETNIKI MED 7. IN 14. LETOM** – so pogojno deliktno sposobni, saj je za odškodninsko odgovornost potrebno dokazati, da je bil zmožen razsojati. Ti mladoletniki ne odgovarjajo za škodo, razen če se dokaže, da je bil pri povzročitvi škode zmožen razsojati. Za nastalo škodo načeloma odgovarjajo starši razen če dokažejo, da je škoda nastala brez njihove krivde. Če se pokaže, da je bil otrok razsoden odgovarja skupaj s svojimi starši solidarno.
3. **MLADOLETNIKI Z DOPOLNJENIMI 14 LETI IN POLNOLETNIKI** – so deliktno popolnoma sposobni in odgovorni, morebitno sklicevanje na svojo nerazsodnost pa morajo dokazovati pred sodiščem. Oseba se lahko sklicuje tudi na stanje prehodne nerazsodnosti. Povzročitelj škode je dolžan odgovarjati po splošnih pravilih odgovornosti za škodo, starši pa odgovarjajo le subsidiarno – če škode ne more povrniti mladoletnik.

Za škodo, ki jo drugemu povzroči mladoletnik medtem, ko je pod nadzorstvom skrbnika, šole ali druge ustanove, odgovarjajo skrbnik, šola oziroma druga ustanova, razen če dokažejo, da so opravljali nadzorstvo z dolžno skrbnostjo, ali da bi škoda nastala tudi pri skrbnem nadzorstvu.

Če odgovarja za škodo tudi mladoletnik, je odgovornost solidarna. Tisti, ki je v takem primeru plačal odškodnino, lahko od staršev zahteva povračilo, če je škoda nastala zaradi slabe vzgoje mladoletnika, slabih zgledov ali grdih navad, ki so mu jih dali starši, ali če se tudi sicer škoda lahko pripiše njihovi krivdi.

II. PRAVNI POSLI

Pravni posel je osnovni pojem splošnega dela civilnega prava. Pojavlja se v vseh civilnopravnih panogah, vendar v specifičnih oblikah (oporoka, pogodba, itd.). Na vseh področjih pa veljajo neka splošna določila o pravnem poslu. Glavna značilnost je, da pravni posel *nastane na podlagi avtonomne volje strank* – z avtonomnim voljnim ravnanjem lahko posameznik oblikuje svoj pravni položaj do tiste meje, ki mu jo kogentne norme še dopuščajo. Čeprav je pogodbeno svoboda ena izmed najpomembnejših sestavin trga, pa vseeni ni neomejena. Svobodo se omejuje z namenom varstva javnega interesa ter zasebnih gospodarsko šibkejših interesov. Meje pogodbene svobode predstavljajo:

- **KONKURENČNO PRAVO** – preprečuje omejevanje konkurence (Urad za varstvo konkurence) ter zlorabljanje prevladujočega položaja na trgu (antimonopolna zakonodaja).
- **OMEJITEV SVOBODNE IZBIRE SKLEPANJA POGODB** – zakon določa:
  - **KONTRAHIRNA DOLŽNOST** – subjekti so prisiljeni v sklepanje pogodb z določenimi državnimi organi. S tem se vzpostavlja javnopravni monopol z izvajalci javnih del, obvezno zavarovanje, prevoz oseb in blaga itd.
  - **PREPOVED DISKRIMINACIJE** – obvezno je enako obravnavanje ljudi ne glede na spol, vero, raso itd. Vsak mora imeti enak dostop do dobrin, ki so dosegljive javnosti, enakih pogojev zaposlitve itd.
- **OMEJITEV SVOBODE OBLIKOVANJA VSEBINE POGODBE** – omejitve pogodbene svobode ne smejo biti v nasprotju z ustavno določenimi svoboščinami. Zakon omejuje:
  - **Z ZAKONOM PREPOVEDANI PRAVNI POSLI** – vsi kontrakti morajo biti skladni z ustavo, zakoni in drugimi prisilnimi pravnimi predpisi. Posli so nični, če je prepovedana bodisi vsebina bodisi namen pravnega posla.
  - **PRAVNI POSLI V NASPROTJU Z MORALO** – posli morajo biti skladni z načelom dobre vere in poštenja, sicer so razglašeni za nične. Zakon označuje kot nemoralne pogodbe, ki omejujejo osebno in gospodarsko svobodo ter konkurenco (dolgoročna ekskluzivna vezanost), izkoriščajo gospodarsko moč, kršijo načela družinskega prava in vrednost ter oderuške pogodbe.
  - **POSLE, V KATERIH IMATA STRANKI RAZLIČNE POGOJALSKE POLOŽAJE** – zakon skrbi, da gospodarsko močnejše družbe ne izsiljujejo gospodarsko šibkejših delavcev. Ta področja ureja zlasti delovno pravo, pravo varstva potrošnikov in pravo varstva stanovalcev.
  - **POGODBE SKLENJENE Z UPORABO SPLOŠNIH POGOJEV POSLOVANJA** – so pogodbe, ki so vnaprej pripravljene standardne pogodbe, v katerih ima sopogodbenica le izbiro ali bo sprejela pogoje ali ne (ne more se pogajati). Stranka je upravičena so seznanitve s pogoji pogodbe, poleg tega pa obstaja še nadzor vsebine takih pogodb – nepošteni posli so razglašeni za nične zaradi nemoralnosti ali protizakonitosti.

Pravni posel sestavlja najmanj ena izjava volje, ki je usmerjeno v doseganje neke pravne posledice. Posledice nastanejo zato, ker mu jih pravni red priznava.

S pravnim poslom praviloma ne moremo vplivati na premoženje drugih, niti ne moremo za druge pridobivati pravic in jim nalagati dolžnosti. Izjema je le na področju dednega prava, ko zapustnik poseže v premoženjsko sfero dediča.

Pravni posel je voljno dejanje z namenom ustvariti ali ukiniti pravno razmerje. Bistvo civilnopравnih razmerij je, da gre za razmerja med prirejenimi subjekti, ki svojo voljo lahko usklajujejo. Pogodbeno pravo skuša doseči, da bi stranke upoštevale tudi interese drugih strank pri uveljavljanju svoje volje. Pogodbe pri nas ureja predvsem Obligacijski zakonik. Določbe o pogodbah se smiselno uporabljajo tudi za druge pravne posle. Pravne posle delimo glede na značilnosti na:

- ENOSTRANSKI PRAVNI POSLI – za sklenitev takega posla je potrebna izjava volje le ene stranke, ki je bila podana na formuliran način (oporoka, obljuba nagrade, odpoved najemne pogodbe itd.).
- VEČSTRANSKI PRAVNI POSLI – za sklenitev so potrebne volje vseh strank, ki morajo biti prav tako formulirane. Posel se lahko sklene, ko je doseženo soglasje pogodbenih strank (pogodbe, skupni akti, sklepi itd.).
- OSEBNI PRAVNI POSLI (OSEBNOPRAVNI) – pravni posli posegajo v osebni položaj posameznika, še posebej v družinske razmere (sklenitev zakonske zveze, posvojitve... Delno lahko spadajo tudi pod premoženjskopravne posle, če je bil vzgib za sklenitev zakonske zveze premoženjsko stanje enega od zakoncev.
- PREMOŽENJSKI PRAVNI POSLI (PREMOŽENJSKOPRAVNI) – pravni posli učinkujejo na premoženjsko sfero posameznika ali skupine (sklenitev kupne, darilne, menjalne, najemne pogodbe, oporoka...).
- ODPLAČNI (ONEROZNI) PRAVNI POSLI – stranka je s pravnim poslom prevzela obveznost, da bo dala določeno protivrednost za dobiček od tega posla. Za svojo akcijo lahko stranka pričakuje nasprotno dajatev (kupoprodajna, menjalna pogodba...).
- NEODPLAČNI (LUKRATIVNI) PRAVNI POSLI – stranka ne pričakuje ničesar nazaj (darilna pogodba...)
- ✚ PRAVNI POSLI MED ŽIVIMI (INTER VIVOS) – učinki pravnega posla so takojšnji in v času življenja strank.
- ✚ PRAVNI POSEL V PRIMERU SMRTI (MORTIS CAUSA) – učinki pravnega posla začnejo učinkovati šele po smrti pogodbene stranke.

- ❖ ZAVEZOVALNI PRAVNI POSLI – pravni posel ustvarja le nastanek obveznosti (kupna pogodba). Je podlaga razpolagalnega posla
- ❖ RAZPOLAGALNI PRAVNI POSLI – posli lahko neposredno vplivajo na določeno pravico s tem, da jo prenašajo, ukinjajo ali omejujejo (prenos lastninske pravice z izročitvijo, odstop terjatve...). Lahko nastopa kot izpolnitev obveznosti zavezovalnega posla.
- KAVZALNI PRAVNI POSLI – KAVZA ali razlog je pravni temelj pravnih poslov in izraža skupni namen pogodbenih strank. Lahko je diskretna ali indiskretna.
- ABSTRAKTNI PRAVNI POSLI – razlog sklenitve pravnega posla ni določen in tak pravni posel lahko kljub temu obstaja. Primer je MANCIPACIJA, MENICE, BANČNE GARANCIJE.
- OBLIČNI PRAVNI POSLI – pravni posel je veljaven, če je volja strank izražena po vnaprej določeni formuli in načinu (pogoj veljavnosti). To so predvsem posli, ki imajo dolgoročne posledice oz. učinkujejo še dolgo časa.
- BREZOBLIČNI PRAVNI POSLI – za sklenitev pravnega posla ni nobene vnaprej predpisane formule izjave volje strank. Sama volja je lahko izražena preko KONKLUDEVNIH (sklepčnih) DEJANJ – dejanja po katerih sklepamo po volji strank (prikimavanje...)

IZJAVA VOLJE

Volja je gibalno pravnih poslov. Hotenje za sklenitev pogodbe se lahko izjavi z *besedami*, *običajnimi znaki* ali s *konkludentnimi dejanji* kjer ni zahtevana natančno predvidena oblika pogodbe (OZ 18/1). Izjava volje mora biti *svobodna* in *resna* (OZ 18/2).

Volja je notranji, psihološki pojav, ki učinkuje šele, ko je izjavljena navzven. Izjava volje je sredstvo s katerim naredimo svojo voljo navzven razvidno, pravno spoznavno in upoštevano. Podlaga za sklenitev pravnega posla je izjava volje, ki temelji na avtonomiji strank. Da bi pravni posel nastal, mora biti izjava volje učinkovita in ne sme imeti napak. V kolikor so prisotne napake med voljami strank, so lahko pravni posli:

- NIČNI – pravni posel nikoli ni bil sklenjen, zato tudi učinki niso nikoli nastali
- IZPODBOJNI – upravičena stranka lahko zahteva ničnost pravnega posla, sicer pa le-ta ostane v veljavi.

Pravo nekatera dejanja smatra kot izjavo volje in nanje veže pravne učinke – gre za t.i. **konkludentna dejanja**. Potrebno je vedeti, kaj določeno dejanje pomeni v nekem okolju (npr. v Bolgariji prikimavanje pomeni ne). Če pa nekdo izjavi, da z dejanjem, ki bi redoma pripeljala do določene pravne posledice, te posledice ni hotel, pride do kolizije domnevane in dejanske volje. Do nje pride največkrat pri t.i. dejanskih pogodbenih razmerjih, kjer se zahteva po volji izniči.

Molk načeloma pomeni, kot da izjave ni bilo, vendar je molk lahko z zakonom predviden kot konkludentno dejanje. Primer: Od tistega, ki je upravičen izpodbijati pogodbo se lahko zahteva, da naj se v določenem roku izjavi, ali bo izpodbijal ali ne – ker izpodbijnost pomeni negotovost za nasprotno stranko. Če tisti, ki je upravičen izpodbijati v določene roku ne izjavi o izpodbijanju, če molči, je pogodba razveljavljena.

V stalni poslovni zvezi morajo poslovneži izrecno izjaviti preklic razmerja, medtem ko pri medsebojnih stalnih poslih ni potrebnih izrecnih izjav. Pisna potrditev dogovora je potrebna le pri večjih poslih.

Za učinkovitost izjave je pomembna tudi njena **dospelost**. Ta praviloma ne predstavlja problema med prisotnima strankama, problem pa se pojavi, kdaj izjava volje začne učinkovati, če je dana na daljavo. Pomembni sta zlasti dve teoriji:

1. **ODDAJNA TEORIJA** (mailbox rule) – ta teorija pravi, da izjava volje učinkuje, ko je oddana na pošto. Teorija ščiti zlasti pošiljatelja, saj je prejemnik zavezan, čeprav nasprotna stranka pisma nikoli ni dobila. Značilna je za anglosaški sistem, v izjemnih primerih pa se uporablja tudi v kontinentalnih sistemih.
2. **PREJEMNA TEORIJA** – pravi, da izjava volje učinkuje, ko nasprotna stranka izjavo prejme (ko akceptentova volja pride do oferenta). Pravni posel ni sklenjen, če pismo ne prispe k naslovníku. To teorijo sprejema tudi OZ.

Izjava volje lahko učinkuje tudi takoj, ko je objavljena, npr. pri javni obljudi nagrade. Pri njej nekdo prek medija izjavi voljo, da bo za neko prosti storitev dal nagrado. Izjava volje pa je lahko nekaj časa tudi brez učinka. Tako je izjava volje v oporoki veljavna šele z oporočnikovo smrtjo.

Pri izjavljanju volje lahko pride tudi do nesporazuma med strankama (**DISENSA**). Disens je pomanjkanje soglasja dveh za izjavo volje o sklenitvi pogodbe glede bistvenih elementov pogodbe. Ker ne pride do soglasja med strankama tovrstna pogodba sploh ne nastane. Disens je potrebno ločiti od zmote. Kadar sta stranki prepričani, da se strinjata, dejansko pa je med njima nesporazum, se šteje, da pogodba ni bila sklenjena. Med te bistvene sestavine štejemo:

- **NARAVO POGODBE** (ali gre za prodajno ali darilno pogodbo)
- **PODLAGO** (ali gre za odplačni ali neodplačni pravni posel)
- **PREDMET OBVEZNOSTI** (napačna označba parcelne ali vložne številke pri prometu z nepremičnino).

NAPAKE VOLJE

Včasih pride do NEHOTENIH napak pri voljah pogodbenih strank, kar je lahko posledica GROŽNJE oz. PRISILE, ZMOTE ali PREVARE.

- 1. GROŽNJA** – izjava volje mora biti za sklepanje pravnih poslov svobodna in resna. Včasih pa pogodbeni stranka ali tretja oseba vpliva na stranko z nedopustno grožnjo in ji s tem povzroči utemeljen strah zaradi katerega stranka tudi sklene določen pravni posel. Ustrahovana stranka lahko zahteva razveljavitev takega pravnega posla (izpodbojnost pravnega posla) v roku enega leta od prenehanja grožnje ali v največ treh letih od sklenitve pravnega posla.

Grožnja je lahko verbalna ali neverbalna. Pod neverbalne grožnje štejemo tudi vsakršno fizično nasilje ter nasilen podpis. Takrat pogodba sploh ne nastane. Ustrahovana stranka je upravičena do zahtevanja odškodnine od tretje stranke, pri čemer pa morajo biti izpolnjeni določeni pogoji:

- ŠKODNO RAVNANJE
- OBSTOJ PROTIPRAVNE POSLEDICE
- VZROČNA ZVEZA MED KRIVDNIM RAVNANJEM IN POSLEDICO
- KRIVDNO RAVNANJE STORILCA – grožnja mora biti nedopustna, ki zahteva uporabo protipravnega sredstva ali zasledovanje protipravnega namena. Včasih je dovolj le vzročna zveza, čeprav sredstvo ali cilj grožnje nista protipravna.

Strah je utemeljen, ko je v nevarnosti telesna dobrina njega ali bližnjih. Sodišča obravnavajo primere povsem kazuistično z dveh vidikov:

- SUBJEKTIVNI VIDIK – se pogosteje uporablja
- OBJEKTIVNI VIDIK

- 2. ZMOTA** – se presoja na podlagi dveh teorij in sicer TEORIJE VOLJE in TEORIJE IZJAVE. Moderno pravo išče kompromis med obema teorijama. Zmota je lahko nezavedno soglasje oz. razlika med izjavljenim in hotenim. Zaveden je le MISELNI PRIDRŽEK, SIMULIRANI (NAVIDEZNI) PRAVNI POSEL ter IZJAVA V ŠALI, ki ni obvezujoča. Da zmota vpliva na veljavnost pravnega posla, mora biti:

- BISTVENA – nanašati se mora na bistveno lastnost predmeta ali na osebo s katero sklepamo določen pravni posel. Stranki lahko sami določita bistvene sestavine pogodbe, brez katerih pogodbe sploh ne bi sklenile. OZ določa kot bistvene zmote:
  - Zmota o naravi pogodbe
  - Zmota o podlagi pogodbe (kavzi)
  - Zmota o obveznosti v pogodbi } Predvidena ODPRAVA pogodbe
- UPRAVIČENA – stranka mora biti pri svojem ravnanju dovolj pazljiva, da bi lahko pri svojem delovanju opazila neskladnosti oz. se seznanila z dvoumnimi podatki. Pomembna je že mala malomarnost, ki odloča ali je pravni posel še vedno veljaven. Sodišča ocenjujejo glede na ravnanje povprečno skrbne stranke.

Pravna posledica je izpodbojnost posla. Dokler posel ni izpodbijan je veljaven in učinkovit, če pa se stranka upravičeno sklicuje na zmoto, je lahko pravni posel odpravljen. Pravica za izpodbijanje poteče po enem letu po seznanitvi o zmoti oz. maksimalno v treh letih po sklenitvi pogodbe.

Pogodbena stranka, ki je posel izpodbijala in ga odpravila je dolžna sopogodbnikom povrniti morebitno škodo, ki so jo zaradi tega utrpeli, vendar le, če so bile le-te dobroverne (niso smele prevarati stranke). Posel lahko tudi konvalidira, če je nasprotna stranka pripravljena pogodbo dopolniti tako, da se ni več mogoče sklicevati na zmoto.

- 3. PREVARA** - če ena stranka povzroči zmoto pri drugi stranki ali jo naklepno drži v zmoti z namenom, da bi jo tako napeljala k sklenitvi pogodbe, lahko druga stranka zahteva razveljavitev pogodbe tudi takrat, kadar zmota ni bistvena. Nanaša se na dejstva, ki navzven niso razpoznavna (zamolčana dejstva, neveljavne trditve itd.).

Prevara je lahko aktivno (povzročitev zmote) ali pasivno ravnanje (držanje v zmoti, molk). Če druga stranka zaradi prevare sklene pravni posel, ima pravico zahtevati razveljavitev pogodbe (izpodbojnost) ter povrnitev nastale škode. Prevara, ki jo stori tretja oseba vpliva na pogodbo samo, če je druga pogodbena stranka ob sklenitvi pogodbe zanjo vedela ali bi morala vedeti. Neodplačna pogodba pa se lahko razveljavi tudi, če je prevaro storil kdo tretji, ne glede na to, ali je druga pogodbena stranka ob sklenitvi pogodbe zanjo vedela ali bi bila morala vedeti.

Med naklepnim ravnanjem stranke in zmoti mora biti podana vzročna zveza. Ker do nje pride s krivdnim ravnanjem, se strožje obravnava (malomarnosti se ne upošteva). Ni razlike med bistveno in nebistveno zmoti, upošteva se vsaka zmota, ker je povzročena krivdno. Ker predstavlja prevara nedopustno krivdno ravnanje, stranka ob takem ravnanju odgovarja tudi za povračilo škode.

RAZLAGA IZJAVE VOLJE

Vsako izjavo volje je potrebno razlagati in vrednotiti. Glede razlage volje v jasnih primerih velja, da dodatna razlaga ni potrebna, če je le-ta enopomenska. Kadar pa izjava volje ni enopomenska, pride do neskladja med izjavo in voljo. Naloga civilnega prava je izravnati ta neskladja. Neskladje se presoja po kriteriju dobre vere in poštenja.

Neskladnosti med izjavo in voljo se rešujejo na naslednje načine:

- 1. TEORIJA VOLJE** – volja je gibalno pravnega posla, zato je samo volja relevantna ne glede na to, kaj je stranka izjavila. Tisti, ki trdi, da izjava ni izraz resnične volje, mora to dokazati. Če je dokazano, da izjava ni izraz resnične volje, izjava ne ustvarja nameravanega učinka. Na to načelo se ne more sklicevati stranka, ki zavestno izjavi nekaj, česar noče (MENTALNA REZERVACIJA).
- 2. TEORIJA IZJAVE** – pravi, da je volja sicer bistvena za nastanek pravnega posla, vendar je relevantna samo takrat kadar je izjavljena na vnaprej predviden način. Ni mogoče upoštevati, da izjavitelj v resnici hoče kaj drugega, kot je izjavil – varuje se interes prejemnika, ki je sprejel izjavo izjavitelja, misleč, da gre za resnično voljo.

Teorija izjave velja predvsem za oblične pravne posle. OZ v nadaljevanju določa, da je pri razlagi pogodbenih določil potrebno najprej uporabljati JEZIKOVNO oz. GRAMATIKALNO RAZLAGO, pri čemer se ni potrebno držati dobesednega pomena, saj se išče skupni namen strank.

Dopolnilna pravila, ki zapolnjujejo osnovno objektivno in gramatikalno razlago:

1. Če ena stranka vnaprej pripravi pogodbo, praviloma v obliki obrazca, se nejasnosti štejejo v škodo tiste stranke, ki je pogodbo sestavila, saj bi bila lahko skrbnejša pri njeni pripravi (CONTRA PROFERENTEM).
2. Nejasnosti v NEODPLAČNIH PRAVNIH POSLIH se razlagajo tako, da so učinki določb blažji do dolžnika oz. darovalca.
3. Nejasnosti v ODPLAČNIH PRAVNIH POSLIH pa se razlagajo v smislu pravičnega sorazmerja.

PREDPOSTAVKE VELJAVNOSTI PRAVNIH POSLOV

Če hočemo, da je pogodba veljavna, morajo biti izpolnjene nekatere predpostavke za veljavnost. Nimajo pa vse predpostavke enakega pomena ali teže, kar se kaže v sankcijah (ali pogodba postane nična ali izpodbojna). Predpostavke veljavnosti pravnih poslov delimo na:

1. PREDPOSTAVKE GLEDE SUBJEKTOV
2. PREDPOSTAVKE GLEDE IZJAVE VOLJE
3. PREDPOSTAVKE GLEDE PREDMETA OBVEZNOSTI
4. PREDPOSTAVKE GLEDE PODLAGE oz. KAVZE

1. PREDPOSTAVKE GLEDE SUBJEKTOV – subjekti morajo biti za veljavno sklepanje pogodb **pravno sposobni**, vsaj delno **poslovno sposobni** potrebna pa je tudi subjektova **konkretna rzsodnost** tj. razumeti posledice in pomen svojih dejanj v določenem trenutku ne glede na to ali je poslovna sposobnost odvzeta ali ne. Neizpolnjene predpostavke glede subjektov povzročijo ničnost pravnega posla, lahko pa se uveljavljajo morebitni odškodninski zahtevki.

2. PREDPOSTAVKE GLEDE IZJAVE VOLJE – za sklepanje določenega pravnega posla mora stranka imeti **poslovno voljo**, ta volja mora biti **izjavljena**, ob morebitnih večstranskih pogodbah pa je nujno potrebno tudi **soglasje volj** pogodbenih strank. V določenih primerih mora biti poslovna volja stranke podana na **obličen način**.

Določeno obliko lahko predpisuje zakon, lahko pa tudi stranki sami z medsebojnim dogovorom o obliki (NAČELO KONSENZUALNOSTI). Oblika je lahko bodisi pismena ali elektronska, v nekaterih primerih pa je potrebna notarska oblika, sodelovanje prič itd. Za izjavo volje velja, da je pravno relevantna, ko pride v naslovnikovo oblastno sfero tj. se lahko seznanijo z njo (prejemna teorija).

Oblika pravnih poslov ima številne funkcije:

- SVARILNA FUNKCIJA – stranka se zave pomembnosti pravnega posla
- FISKALNI INTERES – država polni proračun z različnimi davki od pogodb
- DOKAZNA FUNKCIJA – v morebitnih sporih med strankama pred sodiščem se med voljo in izjavo upošteva oblika.

Zakon zahteva pisno obliko za pogodbe o prenosu nepremičnin, terjatev za povrnitev nepremoženjske škode, priznanje zastarane obveznosti, prodajo na obroke, obljubo darila, gradbeno pogodbo, kreditno pogodbo, licenčno pogodbo, pogodbo o potovanju, poroštveno izjavo, pogodbo o časovnem zakupu stanovanjskih objektov itd.

Če je zahtevana obličnost je pravni posel veljaven, ko listino podpišejo vsi, ki sprejemajo obveznosti oz. jih pogodba zavezuje. Listina je pri tem vsakršen nosilec zapisa, s katerega je mogoče izjavo kasneje prebrati (tudi robček, tatoo, miza itd.). Lastnoročni podpis ima dve funkciji in sicer identifikacijsko ter avtentifikacijsko funkcijo. Nepismeni ljudje se lahko podpišejo z ročnim znakom, katerega pa morata potrditi dve priči in notar. ZEPEP v nadaljevanju določa, da je elektronska oblika pogodbe enakovredna pisni, če so podatki dosegljivi in primerni za nadaljnjo uporabo. Veljaven je tudi šifriran elektronski podpis. Notarska oblika je najzahtevnejša oblika pogodbe, pri čemer je notarju prepuščena celotna sestava pogodbe. Zahtevana je za:

- Pogodbe o urejanju premoženjskih razmerij med zakoncema
- Dosmrtno preživljanje
- Sporazum o odpovedi preživljanja
- Pogodba o razpolaganju s premoženjem oseb, ki jim je odvzeta poslovna sposobnost

Pogodba lahko KONVALIDIRA tj. oblično pomanjkljiva pogodba je še vedno veljavna, če stranki izpolnita svoji obveznosti. Če se da, je prekvalificirana v drug pravni posel, za katerega obličnost ni zahtevana.

Pogodba je sklenjena, ko je doseženo soglasje med voljama pogodbenih strank tj. stranki se sporazumeta o bistvenih sestavinah pravnega posla. To se najpogosteje zgodi preko mehanizma ponudbe in sprejema ponudbe.

Ponudba je predlog, ki vsebuje vse bistvene sestavine pogodbe, tako da se s sprejemom ponudbe lahko pogodba takoj sklene. Ponudnik je vezan na svojo ponudbo razen če je izključil svojo obveznost, da ostane pri ponudbi, ali če ta izključitev izhaja iz okoliščin posla (do razprodaje zalog). Ponudbo lahko ponudnik umakne samo, če je naslovnik prejel umik, preden je prejel ponudbo, ali sočasno z njo. Ponudba mora nujno vsebovati:

- BISTVENE SESTAVINE POGODBE – Za bistvene sestavine šteje dogovor o obliki pogodbe, cena ter blago pogodbe. Cena je lahko določena ali določljiva v določenem roku. Če sta pogodbeni stranki po doseženem soglasju o bistvenih sestavinah pogodbe pustili kakšne stranske točke za kasneje, se šteje pogodba za sklenjeno, stranske točke pa uredi, če sama pogodbenika ne dosežeta soglasja o njih, sodišče, ki pri tem upošteva prejšnja pogajanja, prakso vzpostavljeno med strankama in običaje.

- NATANČNO DOLOČENEGA NASLOVNIKA – v kolikor oseba ni natančno določena, se izjavljena volja šteje za vabilo k dajanju ponudb, če iz okoliščin ne izhaja drugače.
- POSLOVNA VOLJA STRANKE
- ZAHTEVANO OBLIKO POGODBE

Rok za prejem ponudbe je lahko:

- DOLOČEN – pri posredni komunikaciji (pismo, e-mail itd.) prične dogovorjeni rok za sprejem teči od oddaje, pri neposredni komunikaciji (telefon, govor itd.) pa od trenutka prejema – odločitev mora biti načeloma sprejeta takoj.
- NEDOLOČEN – ponudba, dana odsotni osebi, veže ponudnika toliko časa, kolikor je običajno potrebno, da ponudba prispe do te osebe, da jo ta prouči ter o njej odloči in da odgovor o sprejemu prispe do ponudnika.

V vsakem primeru pa ponudba preneha biti obvezujoča za ponudnika, če je le-ta zavrnjena oz. druga stranka prejme izjavo o zavrnitvi ponudbe. Ponudba pa je sprejeta, ko ponudnik prejme izjavo naslovnika, da sprejema ponudbo. Če so spremembe nebitvene, je pogodba sklenjena, razen če ponudnik izrecno takoj ne ugovarja. Med bistvene sestavine štejemo ceno, količino, kraj in čas dobave, odgovornost strank, kakovost, reševanje sporov itd. V primeru zapoznelega sprejema ponudbe prvotna ponudba usahne, lahko pa se oblikuje nova ponudba. Pri tem smrt ene pogodbene stranke ne povzroči ničnosti pogodbe, saj s smrtjo usahnejo le strogo osebne obveznosti.

Ko je ponudba sprejeta je še vedno pravno obvezujoča. Načeloma si ni mogoče premisliti, obstajajo pa določeni zakonsko določeni primeri, ko je taka ponudba preklicljiva:

1. DARILNA POGODBA – je preklicljiva v roku enega leta, če:
  - Darovalec zaide v premoženjsko stisko
  - Darovalcu se po sklenjenem poslu rodi otrok
  - Obdarjenec je do darovalca hudo nehvaležen
2. ODSTOP OD POGODBE – je mogoč le pri nekaterih pogodbah v določenih rokih:
  - Prodaja na daljavo – odstop možen 14 dni po predaji blaga
  - Prodaja od vrat do vrat – odstop možen 14 dni po predaji blaga
  - Prodaja na obroke – odstop možen v 15 dneh po podpisu pogodbe
  - "Time sharing" – odstop možen v 15 dneh po sklenitvi pogodbe
  - Turistična pogodba – pravočasno pred začetkom potovanja
  - Potrošniški kredit – odstop možen v 5 dneh po podpisu pogodbe
  - Pri vsaki pogodbi v primeru kršitev določil

- 3. PREDPOSTAVKE GLEDE PREDMETA OBVEZNOSTI** – predmet obveznosti mora biti obstoječ oz. mogoč, dopusten s strani državne zakonodaje ter določen oz. vsaj določljiv v končni fazi pravnega posla. Nemožnost se lahko kaže v začetni ali naknadni nemožnosti izpolnitve zaradi prenehanja obstajanja predmeta ter v objektivni oz. subjektivni nezmožnosti izpolnitve obveznosti. V kolikor predmet ne ustreza predpostavkam je pravni posel, v katerem nastopa takšen predmet, ničen.
- 4. PREDPOSTAVKE GLEDE PODLAGE (KAVZE)** – vsaka pogodba mora imeti dopustno podlago tj. vzrok zaradi katerega ena stranka sklene pogodbo. Podlaga se šteje kot nedopustna, če je v nasprotju z ustavo, zakoni in drugimi prisilnimi predpisi ter moralnimi načeli. Nekateri posli ne zahtevajo posebno predvidene oz. pravno relevantne kavze. Tako posle delimo na:
- **ABSTRAKTNE POSLE** – kavza ni razvidna oz. ni pravno relevantna. Med te pravne posle štejemo mejnico, mancipacijo itd.
  - **KAVZALNE POSLE** – pravni posel mora imeti resnično in dopustno kavzo, sicer je le-ta posel ničen. Sem štejemo razne pogodbe (menjalna, kupna, prodajna, shranjevalna, posojilna itd.)

STVARI

So najpomembnejši objekti civilnopравnih razmerij. Stvari so samostojni deli narave, ki jih zaznavamo s čutili in služijo zadovoljitvi človekovih potreb. Da se jih lahko človek prilašča, morajo biti le-te prostorsko omejene telesne stvari, ki so človeku dosegljive. Netelesne dobrine so varovane z drugimi oblikami premoženjskih pravic. Po netelesne dobrine prištevamo stvarne pravice, pravice na tujih stvareh, obligacijske pravice, pravice na intelektualni lastnini itd.

Kljub tej definiciji pa niso vse take stvari dosegljive človekovi oblasti. Primer je človeško truplo, ki kljub svoji pravni nesposobnosti še vedno ohranja osebne pravice preko svojcev. Čeprav se zdi na zunanji pogled le kot stvar, se z njim ne sme razpolagati kot s stvarjo. Izjemoma se lahko človekovi deli uporabljajo v obliki DAROVANJA ORGANOV, vendar le če je darovan organ paren, se obnavlja in daje prejemnik v tesni povezavi z darovalcem. Organ kot darilo je sestavina realnega kontrakta, ki nastane in zavezuje s trenutkom izpolnitve ene obveznosti. Kljub temu pa darovanje organov ali obljuba organa ne ustvarja obligacijskopравnih učinkov.

Stvari delimo na različne skupine glede na kriterije:

A. GLEDE NA NARAVNE LASTNOSTI delimo stvari na:

1. **NEPREMIČNINE** – so prostorsko omejene stvari, katere se ne da premikati, ne da bi prišlo do oškodovanja njihovega bistva. V praksi je nepremičnina zemljišče vključno z vsem, kar je z njim trajno spojeno. Promet z nepremičninami je manj pogost kot promet s premičninami. Prenos lastninske pravice na nepremičninah se vodi v zemljiških knjigah, zaradi česar je nepremičninski promet varnejši in preglednejši. V določenih primerih ima lahko premična stvar status nepremičnine, ko je tam postavljena zaradi svojega namena in služi nepremičnini (gasilni aparat itd.).

2. **PREMIČNINE** – so vse stvari, ki jih lahko brez škode za njihovo bistvo prenašamo. Za premičnine se načeloma ne vodi posebnih vknjižb. Pravo vodi evidenco le za premičnine večjih vrednosti, ki je približno podobna evidenci nepremičnin (registracija avtov, zračnih in vodnih plovil itd.).

B. Stvari delimo GLEDE NA ZAMENLJIVOST na:

1. **NADOMESTNE oz. GENERICĀNO OPREDELJENE STVARI** – so stvari, ki se po gospodarski funkciji med seboj lahko nadomeščajo oz. zamenjujejo. V pravnem prometu se stvari med seboj primerjajo po kvaliteti, množini in vrsti. Nekatere nadomestne stvari nastopajo vedno v množini (neštevne stvari – moka, olje itd.). Nadomestno stvar je mogoče opredeliti kot nenadomestno stvar, če se jo natančno opredeli tako, da nobena stvar ne zadosti pogojem (individualizira).
2. **NENADOMESTNE oz. INDIVIDUALNO OPREDELJENE STVARI** – ni mogoče nadomestiti z nobeno drugo stvarjo, ki je količinsko, vrstno ali kakovostno podobna. Nadomestitev naturalne konstitucije je mogoča samo pri nadomestnih stvareh, pri nenadomestnih pa pride do denarne odškodnine. Nenadomestne stvari so lahko predmet posodbene, nadomestne pa predmeti posojilne pogodbe.

C. GLEDE NA PORABO delimo stvari na:

1. **POTROŠNE STVARI** – so stvari, ki se z enkratno porabo uničijo ali pa se jim vidno zmanjša obseg, uporaba ali lastnosti. Po uporabi ni več mogoča vzpostavitev v prejšnje stanje, zato je ni mogoče dati v najem ali posodo. Mogoče pa so posojilne pogodbe v kolikor ni stvar nenadomestna oz. individualno opredeljena.
2. **NEPOTROŠNE STVARI** – so stvari, ki se jih lahko uporabi večkrat, saj se stvar z enkratno uporabo ne poslabša bistveno. Samo na nepotrošnih stvareh se lahko ustanavljajo stvarne pravice na tuji stvari ter sklepajo najemne in posodbene pogodbe. Potrošne stvari so načeloma nadomestljive, vendar pa ni v vseh primerih tako.

PRAVNI UČINEK POGODB

Pogodba zavezuje obe stranki, da izpolnita svoje dogovorjene obveznosti. Ko je pogodba veljavno sklenjena jo lahko stranki soglasno ukineta, kar pa je možno le do trenutka, dokler izjava volje ne prične učinkovati (upnik izjavi dolžniku, da ne bo zahteval njene izpolnitve, in se dolžnik s tem strinja). Pri tem ni potrebna enaka obličnost, kot je zahtevana pri oblikovanju in dopolnjevanju pogodbe.

V vsaki pogodbi morata stranki določiti tudi medsebojne pravice v primeru posameznih kršitev določil pogodbe. Kršitev pogodbe je vsakršno ravnanje, ki ni popolna izpolnitev. Če ena stranka pogodbe krši določila pogodbe ima druga stranka na voljo razne zahtevke: **IZPOLNITVENI ZAHTEVEK, ODŠKODNINSKI ZAHTEVEK, ODPSTOPNO UPRAVIČENJE** ter **UGOVOR NEIZPOLNITVE**.

1. **IZPOLNITVENI ZAHTEVEK** – stranka, ki je izpolnila svojo obveznost, nasprotna stranka pa je še ni, lahko po sodni poti zahteva od sopogodbenika, da izpolni dogovorjeno obveznost v naravi (predaja avta, slike itd.). Ponekod tega zahtevka ne priznavajo, saj se vse tožbe glasijo na denarni znesek (npr. ZDA). Stranka proti kateri je naperjen izpolnitveni zahtevek se ne more odločati ali bo izpolnila obveznost v naravi ali plačala odškodninsko odgovornost.
2. **ODŠKODNINSKI ZAHTEVEK** – je zahtevek za vrnitev nastale škode. Ta zahtevek se lahko kombinira z izpolnitvenim zahtevkom, če je nastala škoda zaradi zamude, lahko pa v celoti nadomesti izpolnitveni zahtevek. Odškodninska odgovornost lahko izvira iz:
  - **EX DELICTO** – odškodninska odgovornost izvira iz protipravnega dejanja oz. delikta. Tovrstne odgovornosti ni mogoče vnaprej omejiti z medsebojnim dogovorom (npr. parkiranje na lastno odgovornost).
  - **EX CONTRACTO** – obligacijsko razmerje izvira iz pogodbe. Škoda nastane zaradi neupoštevanja dogovora. Stranki se lahko vnaprej dogovorita o odgovornosti strank in posledicah morebitnih kršitev pogodb. Odgovornost lahko popolnoma izključita v kolikor se zavežeta z ravnanjem v skladu z načeloma dobre vere in poštenja. Kljub temu pa se v skrajnem primeru nikoli ne odgovarja za za vso škodo nastalo iz kršitve. Odgovarja se lahko le za tisto, ki je predvidljiva (za naključje oz. višja sila ne odgovarja nihče).
3. **ODSTOPNO UPRAVIČENJE** – temelji na prepričanju, da če je ena stranka nezvesta, ji tudi druga stranka ne dolguje zvestobe. Z odstopnim upravičenjem ima stranka možnost doseči ničnost pogodbe zaradi neizpolnitve pogodbe. Odstop mora biti izrecno izjaven nasprotni stranki. Odstop je mogoč, ko je imela nasprotna stranka še eno možnost, da popravi neskladnosti. Izjeme so **FIKSNI POSLI**, pri katerih sta stranki določili čas kot bistveno sestavino pravnega posla. Ob vsakršni zamudi preneha pogodba.

S tem ko je pogodba razvezana prenehajo tudi vse pravice in obveznosti iz pogodbe. Izpolnjene stvari je mogoče zahtevati nazaj. Škodo nosi tista stranka, ki je odgovorna za kršitev, ki je povzročila razveljavitev pogodbe.

4. **UGOVOR NEIZPOLNITVE** – je obrambno sredstvo, če stranka, ki še ni izpolnila svoje obveznosti, zahteva izpolnitev obveznosti. Z njim lahko zadrži izpolnitev lastne obveznosti.

KRŠITEV POGODBE

Kršitev pogodbe nastane takrat, ko obveznost ni izpolnjena v celoti tako, kot je določena v pogodbi. Kršitev nastane lahko ob:

- **NEIZPOLNITVI DOGOVORJENEGA (ZAMUDA)**
- **NAKNADNA NEMOŽNOST IZPOLNITVE**
- **IZPOLNITEV Z NAPAKO (JAMČEVANJE)**

1. NEIZPOLNITEV DOGOVORJENEGA – obveznost iz pogodbe ni bil izpolnjen do zapadlosti oz. dospelosti. Stranka ima na voljo več možnosti:

- Izpolnitveni zahtevek, kombiniran z odškodninskim zahtevkom
- Če je dolgovana generično opredeljena stvar (nadomestna) si lahko stranka vzame nekaj drugega za poplačilo obveznosti
- Dolžnikova odgovornost postane strožja (odgovarja tudi za naključje)
- Upnik lahko uresničuje stranske pravice (dogovor o pogodbeni kazni, pravice do terjanje poroka, prepustitev posesti pri hipotečni zastavi itd.)
- Če je dolgovan denarni znesek je dolžnik dolžan povrniti glavnico skupaj z dogovorjenimi oz. zakonitimi zamudnimi obrestmi.

Obresti se določajo na podlagi zakona na letni ravni. Sestavljene so iz REFERENČNE STOPNJE, ki jo določa Evropska centralna banka na polletni stopnji (1.4.2009 – 1%) in PRIBITKA, ki je fiksno določen na 8% glavnice. Namen obresti je dvojen, saj predstavljajo plačilo vrednosti uporabe denarja ter hkrati opozarjajo dolžnika k izpolnitvi dolga. Obresti pričnejo teči ob nastopu dolžnikove zamude, prenehajo pa ob izpolnitvi obveznosti.

2. NAKNADNA NEMOŽNOST IZPOLNITVE – se v sodni praksi ne uporablja.

3. IZPOLNITEV ZA NAPAKO (JAMČEVANJE) – ločimo med dvema vrstama napak:

- **STVARNE NAPAKE** – stvar, ki je bila predmet pogodbe ima neko dejansko pomanjkljivost. Pri tem morajo biti izpolnjeni določeni zakonsko določeni pogoji, da se lahko na takšno pomanjkljivost uspešno sklicujemo pred sodiščem. Ti so:
  - Kupec je napako grajal (NOTIFIKACIJA)
  - Napaka se pokaže v določenem roku – jamčevalni rok, ki poteče:
    - B2C – nespremenljiv jamčevalni rok, ki poteče v 2 letih (ZVPot)
    - B2B & C2C – jamčevalni rok je dogovorljiv, načeloma pa traja 6 mesecev (OZ)

Upnik lahko v primeru stvarne napake zahteva:

- **POPRAVILO** ali **ZAMENJAVO** z brezhibno stvarjo, kar uveljavlja z naknadnim izpolnitvenim zahtevkom.
- **ODSTOP OD POGODBE** lahko zahteva z redhibitorno tožbo, če sopogodbenu ne popravi ali zamenja poškodovane stvari. Odstop je odvisen od tipa pogodbe in razmerja med strankama. Stranka lahko:
  - Odstopi od veljavne pogodbe pred ali istočasno z izjavo o umiku
  - Enostransko prekliče darilo v darilni pogodbi zaradi hude nevhvaležnosti, življenjskega minimuma ali kasneje rojenega otroka
  - Potrošnik lahko brez razloga odstopi od pogodbe v roku 14 dni pri prodaji na daljavo in pri prodaji od vrat do vrat.

- ZNIŽANJE KUPNINE zaradi napake ali nadomestila za nezmožnost predvidene uporabe stvari.
- ODŠKODNINO lahko zahteva z odškodninskim zahtevkom, ki lahko bodisi nadomesti nezmožnost uporabe ali celotno vrednost stvari
- PRAVNE NAPAKE – na stvari obstaja druga pravica (služnost, hipoteka itd.), ki ovira popolno izvrševanje lastninske oz. druge pravice na stvari.

IZPOLNITEV

V dvostranskih pogodbah ni nobena stranka dolžna izpolniti svoje obveznosti, če druga stranka ne izpolni ali ni pripravljena sočasno izpolniti svoje obveznosti, razen če je dogovorjeno ali z zakonom določeno kaj drugega ali če kaj drugega izhaja iz narave posla.

Najmanj tvegane so pogodbe, pri katerih predmet pogodbe prehaja iz rok v roke, več tveganja pa vsebujejo pogodbe, pri katerih je čas izpolnitve odmaknjen. Čas določata stranki samostojno, ko je izpolnitev enega pred izpolnitvijo drugega. Prva stranka s tem prevzame velik del tveganja. Pravo predvideva nekatera sredstva zaščite:

- 1. UGOVOR NEIZPOLNJENE OBVEZNOSTI** – se lahko uporablja, ko terjatev že zapade. Z njim stranka zadrži izpolnitev svojega dela dogovora, dokler nasprotna stranka ne izpolni svoje obveznosti v celoti, če bi jo le-ta morala izpolniti prva. Stranka določi dodatni rok, do katerega mora nasprotna stranka kot prva izpolniti svojo obveznost. Ugovor se ne more uporabljati v t.i. fiksnih poslih, v katerih je čas določen kot bistvena sestavina. Učinki ugovora prenehajo veljati, ko je prva dolgovana izpolnitev izpolnjena. Stranka je denarno izpolnitev dolžna sprejeti pred zastaranjem obveznosti, medtem ko stvari ni dolžna sprejeti dokler terjatev ne zastara.
- 2. UGOVOR NEPRAVILNO IZPOLNJENE OBVEZNOSTI** – obveznost mora biti izpolnjena, kot je to določeno v pogodbi. Pri tem vplivajo tako stvarne, kot tudi pravne napake, zamude, kraj izpolnitve itd. Ugovora pa ni mogoče uveljavljati, če je predmet pogodbe individualno določena stvar, saj se v tem primeru avtomatično uporablja ugovor neizpolnjene obveznosti.
- 3. UGOVOR OGROŽENOSTI** – pride v poštev, ko je dogovorjeno, da bo najprej ena stranka izpolnila svojo obveznost, po sklenitvi pogodbe pa se premoženjske razmere druge stranke toliko poslabšajo, da je negotovo, ali bo ona mogla izpolniti svojo, ali je to negotovo iz drugih resnih razlogov. Stranka, ki se je zavezala, da bo prva izpolnila obveznost lahko odloži svojo izpolnitev, dokler druga stranka ne izpolni svoje obveznosti ali ne da zadostnega zavarovanja, da jo bo izpolnila. Negotovost mora nastati po sklenitvi pogodbe oz. izjemoma po sklenitvi pogodbe, če prva stranka utemeljeno ni vedela za slab materialni položaj sopogodbenika. V kolikor prva stranka ni dobila izpolnjene obveznosti oz. ustreznega zagotovila zanj lahko enostransko odstopi od pogodbe. To stori z izjavo o odstopu od pogodbe, ki velja od prejema.

4. PRENEHANJE POGODBE ZARADI NEIZPOLNITVE GLAVNE OBVEZNOSTI – pravo varuje pogodbi zvesto stranko. Če pri dvostranskih pogodbah ena stranka ne izpolni svoje obveznosti lahko druga stranka zahteva:

- Izpolnitev obveznosti, vendar s tem ni odvezana svoje obveznosti
- Odstopi od pogodbe z navadno izjavo, če pogodba ni razvezana že po samem zakonu, v vsakem primeru pa ima pravico do odškodnine in vrnitve izpolnjenega. Odstop je uporaben samo takrat, ko ni mogoče doseči namena pogodbe (fiksne pogodbe).
- Neizpolnitev pogodbe nastane, če je neizpolnjena glavna stvar. Obenem pa je potrebno upoštevati dogovorjene okoliščine izpolnitve obveznosti (kraj, čas itd.). Če čas ni določen kot bistvena sestavina pogodbenega razmerja ima upnik v primeru dolžnikove zamude na voljo ali izpolnitveni zahtevek ali pa preklic pogodbe. Če se upnik odloči, da bo uveljavljal izpolnitveni zahtevek mora določiti primeren dodatni (fiksni) rok, katerega neupoštevanje privede do razveze pogodbe po zakonu. Rok mora biti postavljen v korist dolžnika, obveznost pa je lahko izpolnjena kadarkoli. Če pogodbi zvesta stranka vztraja pri pogodbi tudi po poteku dodatnega roka lahko postavi dokončni fiksni rok, katerega prekoračitev pomeni dokončno prenehanje pogodbe.
- Upnik je upravičen do povračila škode, ki mu je nastala zaradi nepravočasne izpolnitve obveznosti.
- Če pa je čas določen kot bistvena sestavina pogodbenega razmerja (FIKSNI POSEL) je pogodba razvezana že po zakonu takoj, ko nastopi dolžnikova zamuda. Pogodbi zvesta stranka lahko ohrani pogodbo v veljavi, če takoj obvesti dolžnika o poteku roka. Ob tem lahko določi naknadni končni rok izpolnitve obveznosti, po poteku katerega je pogodba z zakonom razvezana, v kolikor dolžnik ne izpolni svoje obveznosti. Če upnik ne določi omenjenega dodatnega roka pomeni, da od pogodbe odstopa.
- Če je stvar deljiva lahko nastaneta dve situaciji:
  - Pogodba je delno izpolnjena
  - Delna izpolnitev je izenačena z neizpolnitvijo pogodbe, saj je nujna celotna izpolnitev. Pri tem morajo obstajati resni razlogi
- **NEZMOŽNOST IZPOLNITVE** – če je postala izpolnitev obveznosti ene stranke dvostranske pogodbe nemogoča zaradi dogodka, za katerega ni odgovorna niti prva niti druga stranka, ugasne tudi obveznost druge stranke. Če pa je ta že izpolnila del svoje obveznosti, lahko zahteva vrnitev tistega, kar je bilo neupravičeno pridobljeno.

Druga stranka lahko v istem primeru odstopi od pogodbe, če delna izpolnitev ne ustreza njenim potrebam. Pri tem pogodba ostane v veljavi, druga stranka pa ima pravico zahtevati sorazmerno zmanjšanje svoje obveznosti.

Če je postala izpolnitev obveznosti ene stranke nemogoča zaradi dogodka, za katerega odgovarja druga stranka, njena obveznost ugasne, sama pa obdrži svojo terjatev do druge stranke. Zmanjša jo le za toliko, za kolikor je imela koristi od tega, ker je bila prosta lastne obveznosti.

Če pa je postala izpolnitev obveznosti stranke dvostranske pogodbe nemogoča zaradi dogodka, za katerega odgovarja ta stranka, lahko druga stranka po svoji izbiri zahteva odškodnino zaradi neizpolnitve ali pa odstopi od pogodbe ter zahteva povrnitev škode.

Stranka lahko izjemoma predčasno prekliče pogodbo v posebnih primerih:

1. Pred rokom je očitno, da ena izmed strank ne bo izpolnila svoje obveznosti. Očitnost je lahko razvidna že iz izjave ali konkretnih okoliščin. Pri nefiksni pogodbi je potrebno upoštevati še dodaten rok za izpolnitev, medtem ko se pri fiksni pogodbi dodatni rok ne upošteva.
2. Določen je bil dodatni rok, dolжник pa še vedno ne kaže, da ima interes izpolniti zadano obveznost. Upnik lahko predčasno poda izjavo o odstopu, upravičen pa je tudi do povračila odškodnine.
3. Upnik je fiksno obveznost ohranil v veljavi, dolжник pa v primernem roku ni izpolnil svoje obveznosti. Upnik lahko predčasno poda izjavo o odstopu, upravičen pa je tudi do povračila odškodnine.

ZASTOPANJE

Načeloma stranke same izjavljajo voljo v civilnopravnih razmerjih, vendar pa včasih stranka sploh ne more izjaviti volje (popolnoma poslovno nesposobna oseba, pravna oseba) ali je ne more izraziti zaradi določenih okoliščin (je zadržana, bolna itd.). V tem primeru je stranki omogočeno, da izjavi svojo voljo preko zastopnika. Zastopanje pomeni nastopanje v pravnem prometu za drugega. Zastopanje je lahko:

- **AKTIVNO ZASTOPANJE** – lastno oblikovanje poslovne volje v skladu z zastopančevostjo
- **PASIVNO ZASTOPANJE** – sprejemanje izjave in njeno nadaljnje posredovanje.

Zastopnika je treba ločiti od:

- **Predstavnika** – predstavnik opravlja dejanska opravila, zastopnik pa pravna opravila
- **Posrednika** – posrednik stranki spravlja v stik in si prizadeva da bi sklenili pogodbo
- **Sla** – sel le prenaša voljo drugega, nima moči odločanja, zastopnik pa izjavlja voljo za drugega, za sla ni potrebna poslovna sposobnost (zato gre npr. lahko 7-letni otrok kupit v trgovino kruh za starše),

Vrste zastopanja glede na učinke:

- **DIREKTNO (NEPOSREDNO) ZASTOPANJE** – pravni posel velja neposredno med zastopanim in tretjo osebo. Posel sklene zastopnik v imenu zastopanega in na račun zastopanega. Pri tem mora biti tretja oseba obveščena, da sklepa pravni posel z zastopanim v tujem imenu na tuj račun.

- **INDIREKTNO (POSREDNO) ZASTOPANJE** – pravni posel velja med zastopnikom in tretjo osebo. Sklene ga zastopnik v svojem imenu in na račun zastopanega. Pri tem gre za dva posamezna posla. V prvem zastopnik sklene pravni posel, s katerim se nanj prenesejo vsi učinki. Le-te učinke nato zastopnik s posebnim pravnim poslom prenese na zastopanega.

Vrste direktnega zastopanja se ločijo glede na podlago, na kateri temelji zastopanje:

- **ZAKONITO ZASTOPANJE** – zastopanje temelji na zakonu, ki določajo zakonite zastopnike. Relevantni zakoni s tega področja:
  - ZZZDR: zakoniti zastopniki otrok so njihovi starši
  - ZGD-1: zakoniti zastopniki so določeni za vsako družbo posebej
  - ZD: zakoniti zastopniki so izvršitelj oporoke, upravitelj zapuščine, začasni oskrbnik zapuščine
  - Pomorski zakonik: zakoniti zastopnik ladje je kapitan
- **ZASTOPANJE NA PODLAGI ODLOČBE DRŽAVNEGA ORGANA** – gospodarsko družbo v postopku stečaja zastopa stečajni upravitelj, ki ga imenuje sodišče
- **STATUTARNO ZASTOPANJE** – zastopanje temelji na aktu pristojnega organa. Tako podlago za zastopanje imajo zastopniki gospodarskih družb, če so določeni v družbeni pogodbi ali statutu.
- **PRAVNO-POSLOVNO ZASTOPANJE** – zastopanje temelji na pooblastilu zastopanega t.j. izjavi volje zastopanega.

ZASTOPANJE PO ZAKONU

Zakon daje upravičenje do zastopanja določenim osebam, ko neka oseba ne more ali ne sme sama nastopati v pravnih poslih:

- **OTROKOM** – zakon predvideva zastopanje otrokov do njihove polnoletnosti. Pooblastila zastopnikov so odvisna od starosti otrok.
- **GOSPODARSKIM DRUŽBAM** – gospodarske družbe za svoje delovanje potrebujejo zastopnike, ki so določeni različno glede na obliko družbe:
  - D.N.O. – družba z neomejeno odgovornostjo jamči z vsem svojim premoženjem, ki je sestavljeno iz premoženj družbenikov. Le-ti imajo zaradi osebne odgovornosti pravico, da zastopajo svoje premoženje.
  - K.D. – komanditna družba pa pozna dva tipa zastopnikov. Prvi se imenujejo **KOMPLEMENTARJI**, ki odgovarjajo osebno – z vsem svojim premoženjem, zato so tudi zakoniti zastopniki družbe. Poleg njih pa lahko nastopajo kot zastopniki tudi **KOMANDITISTI** preko **PROKURE**, ki pa odgovarjajo le s premoženjem družbe in ne s svojim.

Organi, ki določajo zastopnike po zakonu so:

- **CENTER ZA SOCIALNO DELO** – sme dodeliti skrbnika za mladoletnike in posebne primere, ko je to potrebno z varstvo pravic in koristi posameznika. Skrbniki so lahko določeni tudi za neznano premoženje, tuje državljane, zastopajo interese otrok, ki so v nasprotju z interesi staršev ter otroke, ki so v medsebojnem sporu. Dokler ni določen stalni skrbnik CSD določi **KOLIZIJSKEGA** oz. **ZAČASNEGA SKRBNIKA**. Kolizijski skrbnik pride v poštev tudi takrat, ko je postavitve rednega zastopnika za duševno bolnega človeka preveč dolgotrajna oz. dokler ni postavljen trajni skrbnik za varovanje premoženja ali bivališča, ki pripada neznanu komu.
- **GOSPODARSKE DRUŽBE** – poznamo več tipov gospodarskih družb:
  - **D.O.O.** – družbo z omejeno odgovornostjo je dolžan zastopati poslovodja ali poslovodje, ki jih postavi nadzorni svet ali skupščina na podlagi pravnega akta.
  - **D.D.** – delniška družba ima kapital razdeljen na delnice. Do zastopanja so upravičeni člani uprave, katere imenuje nadzorni svet ali upravni odbor, ki ga postavi skupščina.
  - **D.N.O.** – družbo z neomejeno odgovornostjo lahko zastopa vsak družbenik, ki je osebno odgovoren in jamči z vsem svojim premoženjem.
  - **K.D.** – komanditno družbo praviloma zastopajo komplementarji
  - **PROKURA** oz. **PROKURIST** – upravičenje za zastopanje ne izvira iz zakona temveč iz podeljene prokure – posebnega pooblastila iz pravnega posla. Prokura je lahko podeljena tudi komanditistom.

ZASTOPANJE NA PODLAGI PRAVNEGA POSLA

Zastopanje lahko nastane na podlagi:

- **ENOSTRANSKEGA PRAVNEGA POSLA** – zastopani enostransko podeli zastopniku upravičenje za zastopanje (pooblastitev).
- **DVOSTRANSKEGA PRAVNEGA POSLA** – zastopanje temelji na medsebojnem konsenzu med strankama (mandatna pogodba, pogodba o zaposlitvi in družbena pogodba).

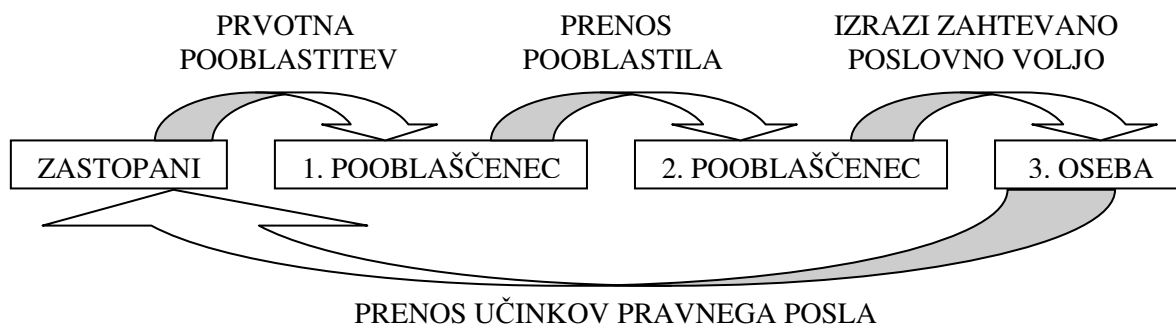
Ločimo več vrst zastopanja, ki temeljijo na pravnem poslu:

- **POSLOVNO ZASTOPANJE** – je zastopanje v materialnopravnih zadevah v imenu in na račun zastopanega. Obsega dajanje in sprejemanje izjav poslovne volje.
- **PROCESNO ZASTOPANJE** – je zastopanje v postopku oz. pri upravljanju procesnih dejanj v imenu in na račun zastopanega.

- **POSAMIČNO ZASTOPANJE** – Zastopnik je upravičen zastopnega zastopati osebno in sam (skrbniško zastopanje mladoletnika).
- **SKUPNO (KORPORACIJSKO) ZASTOPANJE** – zastopnega lahko zastopa le več zastopnikov skupaj. Volja je lahko izražena le skupinsko, sicer pravni posel ni veljaven. Družbena pogodba lahko natančneje določa, da so le nekateri družbeniki upravičeni do zastopanja družbe poleg rednih zastopnikov (A, B in C lahko zastopajo družbo le skupaj, D in E pa lahko posebej). To velja za D.O.O. in K.D.

Predpostavke veljavnosti direktnega zastopanja:

- **ZASTOPNIK MORA BITI POOBLAŠČEN** – zastopnik mora pravno moč črpati iz zakona ali pooblastila, ki mu ga podeli zastopani z enostransko izjavo volje, naj opravlja zanj posle v določenem obsegu. Pooblastilo, kot enostranska izjava volje mora temeljiti na pogodbi (mandatna, delovnopravna itd.). Oblika pooblastila ni zakonsko predvidena, zaradi dokazovanja pa je najbolj praktična pisna oblika. Notarska oblika je zahtevana le za najpomembnejše pravne posle.
- **ZASTOPNIKOVA VOLJA MORA BITI USMERJENA V RAVNANJE ZA DRUGEGA** – zastopnik lahko sklepa pravne posle le za katere je pooblaščen. Svojega pooblastila ne sme prekoračiti. V kolikor se zastopnik ravna v skladu s pooblastilom pravni posel zavezuje neposredno zastopnega in drugo pogodbeno stranko, medtem ko za zastopnika ne nastanejo pravne posledice. Če zastopnik prekorači pooblastilo, je zastopani vezan na pravni posel le, če ga naknadno odobri. Če posla ne odobri se šteje, da sploh ni nastal. Tretja stranka lahko zahteva povrnitev škode od neupravičenega pooblaščenca, če ni vedela oz. ni mogla vedeti, da ni imel ustreznega pooblastila.
- **JASNO MORA BITI, DA ZASTOPNIK NE NASTOPA V SVOJI VOLJI** – zastopnik mora obvestiti drugo stranko, da nastopa v imenu zastopnega. Tretja oseba se mora s pooblastilom seznaniti. Podlaga za pooblastilo je notranje razmerje – pooblastitev. Pravni posel ima pravni učinek tudi kadar zastopnik tega ne stori, vendar je druga stranka vedela ali bi po okoliščinah lahko sklepala, da on nastopa kot zastopnik.
- **PRENOS POOBLASTIL** – zastopnik ne more prenesti svojih pooblastil na drugega, razen če mu to dovoljuje zakon (starši, odvetnik) ali pogodba – korporacijski zastopniki (storitve zastopanja). Izjemoma sme to storiti, če se stranke med seboj tako izrecno dogovorijo.

- **IZPOLNJENE MORAJO BITI NEKATERE PREDPOSTAVKE** – zastopnik mora biti poslovno sposoben medtem ko zastopaneja ni nujno potrebna poslovna sposobnost. To velja le za zakonitega zastopnika, pri pravno-poslovnem zastopanju pa ne.
- **DOPUSTNOST** – zastopanje ni dovoljeno za strogo osebne zadeve s področja družinskega (pri poroki lahko ženina ali nevesto v izrednih pogojih zastopa pooblaščenec) in dednega prava (oporoko mora sestaviti oporočitelj sam).

Pooblastitelj lahko prekliče ali zoži pooblastilo kadarkoli, čeprav se je v pogodbi tej pravici odpovedal. Če je s tem prekršena kakšna druga pogodba ima pooblaščenec pravico do povrnitve povzročene škode. Pooblaščenec so lahko:

- **FIZIČNE OSEBE** – morajo biti poslovno sposobne
- **PRAVNE OSEBE** – izjavljajo svojo voljo prek svojih fizičnih zastopnikov (dvojno zastopanje), ki so lahko postavljeni za zakonom ali izrecnim pooblastilom:

Glede na obseg upravičenja ločimo med tremi pooblastili:

- **SPLOŠNO POOBLASTILO** – zastopnik je pooblaščen za vse pravne posle
- **GENERIČNO POOBLASTILO** – pooblastitev le za določeno vrsto pravnih poslov
- **POSAMIČNO POOBLASTILO** – zastopnik je pooblaščen le za en določen posel (poroštvo, poravnava, odtujitev ali obremenitev nepremičnin, spust v spor itd.)

Pooblastilo je lahko:

- **OMEJENO** – upravičenje je omejeno z vsebino izjave volje. Zastopnik se mora držati navodil, ki mu jih da zastopani (avto do vrednosti 15.000 EUR).
- **NEOMEJENO** – obseg pooblastila ni omejen, zastopnik se drži le osnovnih navodil zastopaneja (kupi avto).

POGOJ

Pogoj je negotovo prihodnje dejstvo, od katerega je odvisen začetek učinkovanja ali konec učinkovanja pravnega posla. Nastopa kot občasna sestavina pravnega posla, ki le-tega omejuje. Pravni pogoj je pogoj, ki ga kot nujno sestavino postavlja zakon.

A. Pogoje delimo glede na UČINKOVANJE na:

1. **ODLOŽNI oz. SUSPENZIVNI POGOJ** – Učinki pravnega posla so odloženi do uresničitve pogoja. Primer: Ob dopolnitvi polnoletnosti lahko upravljamo s podedovanim premoženjem. Pravne posledice praviloma nastanejo EX TUNC, stranki pa se lahko med seboj drugače dogovorita. Če je pogodba sklenjena pod odložnim pogojem, sme upnik, čigar pravica je pogojena, zahtevati ustrezno zavarovanje te pravice, če je njena uveljavitev v nevarnosti.
2. **RAZVEZNI oz. RESOLUTIVNI POGOJ** – Če se pogoj uresniči prenehajo veljati učinki pravnega posla. Primer: Če kršim pogoje pogodbe o štipendiranju ali najemno pogodbo študentskega doma izgubim štipendijo oziroma stanovanje.

B. Pogoje delimo tudi glede na URESNIČITEV ali NEURESNIČITEV določenega dejstva:

1. **POZITIVNI POGOJ** – če se bo neko dejstvo uresničilo. Primer: Če bo ladja srečno priplula iz Azije...
2. **NEGATIVNI POGOJ** – če se neko dejstvo ne bo uresničilo. Primer: Če ladja ne bo uspešno priplula iz Azije.

C. Drugo razlikovanje izhaja iz VPLIVA STRANKE na izpolnitev pogoja:

1. **POTESTATIVNI POGOJ** – izpolnitev pogoja je popolnoma odvisna od stranke. Primer: Če boš šel v zapor.
2. **KAZUALNI POGOJ** – izpolnitev pogoja je neodvisna od strankine volje in je torej prepuščena naključju (sem prištevamo tudi dejanja tretjih oseb). Primer: Če bo prihodnja letina dobra...
3. **MEŠANI POGOJ** – izpolnitev pogoja je delno odvisna od same stranke, delno pa prepuščena naključju. Primer: Če se poročiš z osebo A, bom jaz...

Poleg tega OZ predvideva še, da je pogoj uresničen, če njegovo uresničitev v nasprotju z načelom vestnosti in poštenja prepreči stranka, v katere breme je bil določen. Nasprotno se šteje, da ni uresničen, če njegovo uresničitev v nasprotju z načelom vestnosti in poštenja povzroči stranka, v katere korist je bil določen.

POSEBNE ZVRSTI POGOJEV:

NEPRAV oz. NAVIDEZNI POGOJ – ne vsebuje obeh bistvenih elementov pogoja (negotovost in prihodnost), vendar je vseeno prisotna pogojna formulacija. Navidezni pogoj je lahko **NUJEN** ali **NEMOGOČ**.

1. **NUJEN POGOJ** – kot pogoj je postavljeno dejstvo, ki ni negotovo. Pravni posel v takem primeru je bil sklenjen brezpogojno. Primer: Če bo _____ umrl... Konkretno ne moremo govoriti o pogoj, saj je to gotovo dejstvo.
2. **NEMOGOČ POGOJ** – je pogoj, ki se nikakor ne more uresničiti. Če je nemogoč pogoj odložni, učinki pravnega posla nikoli ne učinkujejo. Zakon določi tako pogodbo kot nično. Če pa je nemogoči pogoj razvezni pogoj zakon fingira, da je takšen pogoj nezapisan oz. neobstoječ.

NEDOPUSTNI POGOJ – če je kot pogoj določeno protipravno ali nemoralno dejstvo, ki povzroči neveljavnost pravnega posla. Zakon pri (ne)uresnitvi pogoja stranki sankcionira.

NESMISELNI oz. PERPLEKSNI POGOJ – to so pogojne formulacije, ki jih ni bilo mogoče razložiti s pomočjo pravne logike. Ker iz navedenega stavka oz. pogoja ni jasno razvidna volja stranke (na primer dedovanje) je pravni posel ničen (saj ni mogoče ugotoviti dediča).

ROK

Rok je omejen čas, ki odlaga začetek ali konec učinkov pravnega posla do nekega trenutka v prihodnosti. Rok s tem omejuje pravni posel. Za razliko od pogoja rok ne vsebuje nobene negotovosti.

A. Glede na DOLOČENOST roka razlikujemo med:

1. DOLOČEN ROK – trenutek v prihodnosti, ko rok poteče, je mogoče natančno opredeliti. Glede na možnost uresničitve pa še dodatno ločimo rok na:
  - a. GOTOVOST ROKA – trenutek, ko rok poteče bo nedvomno nastopil.
  - b. NEGOTOVOST ROKA – obstaja gotovost, da bo napočil, vendar se ne ve natančno kdaj (Ko bo umrl...). Spominja na pogoj.
2. NEDOLOČEN ROK – v bistvu gre za pogoj.

B. Druga delitev rokov na ZAČETNE IN KONČNE:

1. ZAČETNI ROK – je rok, ki odlaga začetek pravnih učinkov. Primer: Najemno pogodbo sklenem, vendar se bom vanjo lahko naselil šele čez en mesec. Pogodba je torej sklenjena, upravičenja in obveznosti pa je mogoče uveljavljati šele, ko rok poteče. Če gre za denarno obveznost jo lahko dolžnik izpolni pred potekom roka, upnik pa lahko zahteva izpolnitev šele, ko je rok napočil – dospelost terjatve (iztožljivost oz. zapadlost terjatve).
2. KONČNI ROK – je rok, ki je določen kot trenutek, ko prenehajo učinki pravnega posla. Primer: V pogodbi o štipendiranju sem se dogovoril, da bom dobival štipendijo do 30. septembra. To pomeni, da se bo štipendijsko razmerje 30. septembra končalo.

C. Tretja delitev deli roke na:

1. MATERIALNE ROKE – roki, ki so določeni s pravili materialnega prava (pravica do odškodnine v določenem roku)
2. PROCESNE ROKE – roki, ki so določeni s pravili, ki urejajo postopek, v katerem se uveljavljajo pravice materialnega prava.

NEVELJAVNOST PRAVNIH POSLOV

Neveljavnost pravnega posla je stanje, ko pravni posel ostane brez zaželenih in pričakovanih pravno poslovnih učinkov. Poznamo dve vrsti neveljavnosti pravnih poslov:

- NIČNOST PRAVNIH POSLOV
- IZPODBOJNOST PRAVNIH POSLOV

NIČNOST

Je absolutna in dokončna neveljavnost pravnega posla, pri katerem ni nastal nobeden izmed pravnih učinkov, ki sta jih stranki želeli ali pričakovali. Edini pravni učinek, ki ga ima ničnen pravni posel je odškodninska odgovornost tistega, ki je ničnost povzročil. Ničnost nikoli ne mora zastarati, saj varuje javni interes.

Ničnost se ugotavlja kot dejstvo, za to delo pa je zadolženo sodišče po uradni dolžnosti. Sodišče ničnost ugotovi z ugotovitveno oz. deklaratorno odločbo, ki učinkuje EX TUNC. Pravni posel je lahko razglašen za ničnega pod naslednjimi pogoji:

- **NEDOPUSTNOST PRAVNEGA POSLA** – pravni posel ne sme biti v neskladju z ustavo, zakoni in drugimi prisilnimi pravnimi predpisi. Poleg tega je pravni posel razglašen za ničnega, če je nemoralen.
- **SIMULIRAN PRAVNI POSEL** – pogodbeni stranki nek pravni posel sklenita zato, da bi z njim prekrila nek želen drug posel (podpisana pogodba o prodaji železa, v bistvu pa je to prepovedana prodaja orožja). Simulirani posel je razglašen za ničnega, navidezni pa je lahko veljaven, če izpolnjuje vse predpostavke za veljavnost.
- **NESPORAZUM** – pravni posel je sklenjen le, če obstaja med strankama soglasje med voljama.
- **KRŠITVE GLEDE SPOSOBNOSTI STRANK** – pravni posel je ničnen, če je ena izmed strank v trenutku sklepanja pogodbe pravno ali poslovno sposobna oz. je v konkretnem primeru sklenitve pravnega posla nerazsodna.
- **KRŠITVE GLEDE IZPOLNITVE** – pravni posel je ničnen, če je predmet izpolnitve nemogoč, nedoločen oz. nedoločljiv, nedovoljen, izpolnitev ni izvršena v določenem natančno določenem roku, kraju ali pa v dogovorjenem obsegu.
- **ČE PRIDE DO NESKLADNOSTI O KAVZAH** – če kavzalni pravni posel kavze nima ali je le-ta nedovoljena je pravni posel ničnen.
- **NISO IZPOLNJENE OBLIČNOSTNE PREDPOSTAVKE** – obličnost je zahtevana le za nekatere vrste pravnih poslov, s čimer se jih zavaruje pred zlorabami obenem pa opozarja na pomembnost takšnih pravnih poslov.
- **POGODBA JE ODERUŠKA** – nična je pogodba, v kateri ena stranka izkoristi neroden položaj druge stranke (slaba obveščenost, premoženjsko stanje, odvisnost itd.)

Možna je tudi delna ničnost. Nastopi takrat, ko so nične posamezne določbe deljivega pravnega posla. Pomembna je hipotetična volja strank, da ohranita del takega pravnega posla v veljavi.

KONVERZIJA – poskus, da se nični pravni posel opredeli kor nek drug, veljaven pravni posel. V poštev pride le takrat, ko ničnen pravni posel ustreza predpostavkam za veljavnost oz. da lahko utemeljeno predvidevamo, da je taka tudi volja strank.

IZPODBOJNOST

Je relativna neučinkovitost pravnega posla. Vezana je na določeno prizadeto osebo, ki sme v zakonsko določenem roku zahtevati, da se razveljavijo nastali pravni učinki (ničnost), vendar tega ni dolžna storiti. Da so posli izpodbojni ne smejo biti pomanjkljivosti pravnega posla tako hude, da bi povzročile neveljavnosti pravnega posla, vendar je tak posel lahko odpravljen, če se stranka sklicuje na te pomanjkljivosti.

Če izpodbojen pravni posel ni izpodbijan v določenem roku se šteje, da je še naprej veljaven – KONVALIDIRA. v kolikor je pravni posel izpodbijan pa postane ničen, vsi učinki pa so odpravljeni, saj ničnost deluje EX TUNC. Pravni posli so izpodbojni pod pogoji:

- **GROŽNJA** – pogodbeni stranka ali tretja oseba vpliva na stranko z nedopustno grožnjo in ji s tem povzroči utemeljen strah zaradi katerega stranka tudi sklene določen pravni posel. Ustrahovana stranka lahko zahteva razveljavitev takega pravnega posla (izpodbojnost pravnega posla) v roku enega leta od prenehanja grožnje ali v največ treh letih od sklenitve pravnega posla. Pri tem morajo biti izpolnjeni dodatni pogoji (nedopustnost, posledica, krivdno ravnanje in vzročna zveza)
- **ZMOTA** – nezavedno soglasje oz. razlika med izjavljenim in hotenim. Zaveden je le miselni pridržek, simulirani (navidezni) pravni posel ter izjava v šali, ki ni obligacijsko-pravno obvezujoča. Da zmota vpliva na veljavnost pravnega posla, mora biti upravičena in bistvena.
- **PREVARA** – ena stranka povzroči zmoto pri drugi stranki ali jo naklepno drži v zmoti z namenom, da bi jo tako napeljala k sklenitvi pogodbe, lahko druga stranka zahteva razveljavitev pogodbe tudi takrat, kadar zmota ni bistvena. Med naklepnim ravnanjem stranke in zmoti mora biti podana vzročna zveza. Ker do nje pride s krivdnim ravnanjem, se strožje obravnava (malomarnosti se ne upošteva).
- **OMEJENA POSLOVNA SPOSOBNOST POGODBENE STRANKE** – za pomembnejše pravne posle, ki vplivajo na mladoletnikovo življenje še po polnoletnosti, je potrebna odobritev skrbnika.
- **ČEZMerno PRIKRAJŠANJE** – nastopi, če pri neki dvostranski pogodbi pride do očitnega nesorazmerja med dajatvijo in protidajatvijo. Oškodovana stranka za tako stanje ni vedela in ni mogla vedeti, čeprav je bila skrbna kot vsak normalno skrben človek. Ta stranka lahko pogodbo izpodbija v roku enega leta.

ŠTETJE ČASA

Rok določen v dnevih začne teči prvi dan po dogodku od katerega se računa, konča pa se z iztekom zadnjega dne. Roka ne ovirajo dela prosti dnevi, prazniki in nedelje razen če se stranki ne dogovorita drugače. Rok, ki se računa po dnevih je slučajna sestavina pravnih poslov, ki jo stranki lahko samostojno določita.

Če je zadnji dan roka praznik, nedelja ali dela prost dan, se za zadnji dan šteje naslednji delavnik, vendar pa je to pravilo dispozitivno. Poleg dnevnih enot lahko stranki določita še manjše enote od dneva (ure in minute).

Rok, določen v tednih, mesecih ali letih se konča tistega dne, ki se po imenu in številki ujema z dnevom nastanka dogodka, od katerega prične rok teči. Če takega dneva v mesecu ni pa se konča naslednji dan v mesecu. Če zadnji dan roka pade na dela prosti dan (praznik, nedelja), se za zadnji dan šteje naslednji delovni dan.

Začetek meseca označuje prvi dan v mesecu, sredino meseca petnajstim konec meseca pa zadnji dan v mesecu, razen če se stranki ne dogovorita drugače.

Rok, ki je določen v tednih se izteče tisti dan, ki so po imenu ujema z imenom dneva, v katerem začne veljati. Mutatis mutandis velja tudi za mesece in leta.

ODŠKODNINSKE OBVEZNOSTI

Odškodninska obveznost je obveznost povzročitelja škode, da oškodovancu povrne vrednost škode, ki jo je povzročil. Odgovornost temelji na prepovedi povzročanja škode.

Odškodninsko odgovornost delimo na:

- **POSLOVNO ODŠKODNINSKO ODGOVORNOST (EX CONTRACTU)** – škoda nastane zaradi kršitve pogodbene obveznosti. Oškodovani ne more zahtevati povrnitve dvojne odškodnine – po pogodbenem in deliktnejem temelju.
- **NEPOSLOVNO ODŠKODNINSKO ODGOVORNOST (EX DELICTU)** – škoda nastane zaradi nedopustnega ravnanja povzročitelja škode (civilni delikt). Pred tem stranki nista bili v nikakršnem povezanem pravnem razmerju.

Za nastanek odškodninske odgovornosti morajo biti izpolnjene vse naslednje predpostavke:

- **NASTALA ŠKODA** – je prikrajšanje, ki nastane zaradi posega v pravice ali pravno priznane interese drugega. Upošteva se le pravno priznana škoda. Zakon natančno določa kaj vse se lahko upošteva pri računanju odškodnine.
- **PROTIPRAVNOST** – škoda mora nastati zaradi protipravnih posegov v intere oz. dobrine drugega.
- **VZROČNA ZVEZA** – obstajati mora neposredna vzročna zveza med ravnanjem povzročitelja in nastalo škodo.
- **KRIVDNO RAVNANJE** – storilec mora za povrnitev škode ravnati naklepno, le izjemoma je priznana objektivna odgovornost. Malomarnost je pravno neupoštevana.

ŠKODA

1. PREMOŽENJSKA ŠKODA – je sestavljena iz:

- **NAVADNA ŠKODA** – je zmanjšanje premoženja. Načeloma se zasleduje naturalna restitucija, če pa to ni mogoče se odškodnina odmeri po tržni vrednosti take stvari. V kolikor je stvar le malenkostno poškodovana je odškodnina takšna, da se povrnejo stroški popravila. V kolikor tudi po popravilu stvar ni enaka lahko oškodovani uveljavlja tožbo za zmanjšanje vrednosti stvari poleg povračila za stroške, ki jih je imela oškodovana stranka z nadomestno stvarjo. Če je uničena stvar še nekaj vredna, je od škode potrebno odšteti še dohodek, ki ga dobimo od prodane uničene stvari. Če je stvar uničena namenoma, ne gledamo tržne vrednosti ampak vrednost posebne priljubljenosti (subjektivna ocena škode). Vsakršna škoda pa mora biti ugotovljiva in pravno priznana. Zasleduje se popolno odškodnino.
- **IZGUBLJENI DOBIČEK** – je posledica preprečitve povečanja premoženja. Upošteva se dobiček, ki bi ga bilo mogoče utemeljeno pričakovati glede na normalen tek stvari ali poslovne okoliščine. Zahtevan je nižji standard dokazovanja, saj zadostuje vpogled v prejšnje poslovanje.

2. NEPREMOŽENJSKA ŠKODA – je odmerjena v:

- **DENARNI OBLIKI** – odmera nepremoženjske škode v denarni obliki se uporablja za telesne bolečine, določene vrste duševnih bolečin, strah, okrnitev ugleda pravne osebe itd. Odškodnina mora prinesiti **PRAVIČNO** zadoščenje v obliki denarnega zneska, ki pa ne sme imeti hkrati tudi kaznovalnega ali generalno preventivnega učinka. Natančnejša opredelitev:
  - **TELESNE BOLEČINE** morajo biti tem znatne, da se priznajo (fizične bolečine in nevšečnosti med zdravljenjem).
  - **DUŠEVNE BOLEČINE** so tiste, ki zmanjšajo življenjsko aktivnost, otežujejo vsakodnevne opravke in normalno delovanje. Življenjske sposobnosti primerjamo glede na sposobnosti, ki jo je imel prej oz. jo imajo osebe njegove starosti v primerjavi s trenutnimi oz. takratnimi sposobnostmi. Za iznakaženost štejemo po objektivnem (oteženost govora, šepanje, brazgotina) in subjektivnem merilu (sramota, izguba samozavesti itd.). Poleg tega so duševne bolečine priznane zaradi razžalitve dobrega imena in časti, zaradi okrnitve svobode, kršitve osebnostnih pravic, težke invalidnosti ali smrti bližnjega itd.
  - **STRAH** mora biti za pravno upoštevanje trajen in intenziven. Delimo ga na primarni strah (strah ob škodnem dogodku) ter sekundarni strah (po škodnem dogodku itd.)
  - Denarna odškodnina pripada **PRAVNI OSEBI ZARADI OKRINITVE IMENA IN UGLEDA**, odmerjena pa je neodvisno od premoženjske škode.
- **NEDENARNI OBLIKI** – se uporablja v primeru kršenja osebnostnih pravic – če je nekdo krivo obtožen ima pravico do odškodnine, popravka sodbe, opravičila itd.

PROTIPRAVNOST

Protipravnost je ravnanje, ki je v nasprotju s pravom. Nanaša se na škodno RAVNANJE in ŠKODO. Protipravnost človekovega ravnanja opravičuje:

1. **SILOBRAN** – je obramba, ki je nujno potrebna, da kdo od sebe ali koga drugega odvrne istočasen protipraven napad. Silobran ne sme biti prekoračen, kar pomeni, da povzročena škoda ne sme biti večja od škode, ki je grozila.
2. **SKRAJNA SILA** – nastane, ko kdo od sebe ali koga drugega odvrta istočasno nezakrivljeno nevarnost, ki se ne more odvrniti na drug način. Pri tem povzročena škoda ne sme presegati škode, ki je grozila. Če je povzročena škoda v skrajni sili večja od grozeče, lahko oškodovani zahteva odškodnino od tistega, ki je nevarnost zakrivil ali od tistega, ki je škodo odvrnil a je povzročil večjo škodo, kot je grozila.
3. **SAMOPOMOČ** – je kršitev neke pravice z razlogom zavarovanja svoje, ko ji grozi neposredna nevarnost in je taka kršitev nujna za njeno ohranitev. V sosedskem pravu je sosed upravičen do samopomoči po predhodnem obvestilu in njegovem neupoštevanju s strani soseda.
4. **PRIVOLITEV V ŠKODO** – če nekdo privoli v to, da mu je lahko povzročena določena mera škode, le-ta kasneje ne more zahtevati njene povrnitve.

KRIVDA

Pravo pozna več stopenj krivde, stranke pa se lahko med seboj samostojno dogovorijo za katero bodo odgovarjale v primeru poškodovanja oz. uničenja stvari. Ločimo:

1. **NAKLEP (DOLUS)** – nekdo zavestno in hote povzroči prepovedano posledico. Nobene vrste naklepa stranki ne moreta izključiti. Naklep v nadaljevanju delimo še na:
  - **DIREKTNI NAKLEP (DOLUS DIRECTUS)** – storilec se zaveda svojega ravnanja, morebitnih posledic, katere tudi hoče doseči.
  - **EVENTUALNI NAKLEP (DOLUS EVENTUALIS)** – storilec se zaveda, da lahko njegovo ravnanje privede do škodljive posledice, ki je sicer ne želi, vendar vanjo privoli.
2. **MALOMARNOST (CULPA)** – škodljiva posledica nastane zato, ker storilec ni ravnal dovolj skrbno. V tem primeru mu lahko očitamo površnost in lahkomiselnost. Za malomarnost se odgovarja le po zakonu. Stopnje malomarnosti:
  - **VELIKA MALOMARNOST (CULPA LATA)** - je opuščanje vsake skrbnosti. Povzročitelju lahko očitamo nerazsodno ravnanje, saj ni upošteval niti tistega, kar bi v danem položaju upošteval vsak normalen človek. Po Justinijanovem pravu je huda malomarnost izenačena z naklepom.
  - **NAVADNA MALOMARNOST (CULPA LEVIS)** - je opuščanje tiste skrbnosti, ki bi jo pokazal vsak normalno skrben človek. Presojanje male malomarnosti je prepuščeno raznim merilom.

VZROČNA ZVEZA

Za odškodninsko odgovornost neke osebe mora obstajati neposredna vzročna zveza med (protipravnim) ravnanjem določene osebe, proti kateri naperjamo odškodninski zahtevek, ter nastalo škodo.

CIVILNO PRAVDNI POSTOPEK

Civilno pravdni postopek je postopek, katerega namen je avtoritativna razrešitev civilnopravnega spora. Ta postopek je v Sloveniji urejen z Zakonom o pravdnem postopku (ZPP), ki je zelo obsežen in zapleten.

Glavne stranke v civilno pravdnem postopku so tožnik toženec in sodišče, pri čemer sta si toženec in tožnik stranki v postopku, sodišče pa je neodvisen državni organ, ki odloča o sporu. Naloga sodišča je namreč zagotovitev nepristranskega in pravičnega sojenja tožencu. Za ohranjanje nepristranskosti ima sodišče na voljo več institutov in načel, med katerimi je najpomembnejši institut izločitve sodnika, ki se ga lahko uporabi, ko obstajajo okoliščine, ki bi kazale na to, da je sodnik pristranski ali v njegovo pristranskost dvomijo stranke.

Začetni pogoj za nastopanje v pravdi je PROCESNA SPOSOBNOST t.j. sposobnost stranke, da samostojno in veljavno opravlja procesna dejanja (samostojno podaja izjave, pritožbe itd.). V kolikor je stranka nima, lahko za pravdanje pooblasti zastopnika (npr. odvetnik). Poleg procesne sposobnosti so potrebne še predpostavke, ki morajo biti izpolnjene (pozitivne) ali ne smejo biti izpolnjene (negativne), da je sojenje v konkretnem primeru sploh dopustno. Te so:

1. **SODIŠČE** – je pristojno za reševanje sporov med interesi pogodbenih strank. V kolikor nek spor ima izpolnjene negativne predpostavke ali pa niso izpolnjene pozitivne predpostavke, bo sodnik tožbo ovrgel. Prav tako sodnik zavrne zahtevek, če tožnik nima materialne pravice.
2. **STRANKE** – morajo biti pravno in poslovno sposobne osebe, da je tožba sploh dopustna oz. da je postopek sploh lahko sprožen.
3. **SPORNI PREDMET** – sodišče je pooblaščen le za presojanje o zadevi, o kateri ni bila že prej izdana pravnomočna sodba. Prav tako sodišče mora zavrniti tožbo, če pravda že traja pred enim izmed drugih sodišč.

NAČELA CIVILNO PRAVDNEGA POSTOPKA

- **NAČELO ZAKONITOSTI** – pomeni vezanost strank in ravnanja na ustavo, zakone in druge prisilne predpise. V postopku je sodišče vezano na posebna procesna pravila, ki jih določajo zakoni (Zakon o pravdnem postopku). V kolikor se stranke ali sodniki ne držijo predvidenih postopkov, sledijo sankcije.
- **NAČELO DISPOZITIVNOSTI** – pravda se lahko začne le na prošnjo ene izmed pogodbenih strank. Stranka prav tako sama razpolaga s svojimi zahtevki, saj stranka sama odloča o tem, ali bo postopek sprožila, ga nadaljevala ali končala.

- **NAČELO VEZANOSTI NA TOŽBENI ZAHTEVEK** – sodišče je vezano tudi na to, kaj v konkretni tožbi zahteva tožnik. Sodišče tožbi ne more pripeti več ali manj kot je sodnik zahteval.
- **RAZPRAVNO IN PREISKOVALNO NAČELO** – je vezano le na procesno pravo. To načelo ureja, kdo ima pravico in dolžnost, da priskrbi procesni material, kot so npr. dejstva, dokazi, listine, izkustvena pravila, znanstvena pravila itd. V skrajnosti bi po razpravnem načelu ves material morali stranki priskrbeti sami, sodišče pa ne bi upoštevalo nobenega drugega gradiva. Nasprotno bi po preiskovalnem načelu sodišče si samo priskrbelo dokaze, ob tem pa ne bi upoštevalo nobenih drugih dokazov. V praksi se načeli prepletata, prevlada pa razpravno, saj si sodišče lahko izjemoma priskrbi samo le splošno znana dejstva, ki ji stranki nista že pred predložili.
- **NAČELO MATERIALNE RESNICE** – v postopku je potrebno ugotoviti vsa pravnorelevantna dejstva oz. je potrebno ugotoviti resnično stanje stvari. Pri tem poznamo več stopenj, ki si sledijo po gotovosti od **GOTOVEGA**, sledi **PREPRIČANJE**, naslednja stopnja je **VERJETNOST**, zadnja stopnja pa je **DVOM**, vendar v sta v sodnem postopku upoštevana le **PREPRIČANJE** in **GOTOVOST**.
- **NAČELO PROSTE PRESOJE DOKAZOV** – pomeni, da sodišče, ki v konkretnem primeru odloča, ni vezano na materialna dokazna pravila. Sodišče samostojno ugotavlja kdaj bo na podlagi dodatnih dokazov upoštevalo določene dokaze in dejstva. Ob tem pa je vseeno potrebna obrazložitev in sklep, ki naj bi preprečila arbitrarnost.
- **NAČELO OBOJESTRANSKEGA ZASLIŠANJA** – pomeni uresničenje že v ustavi uveljavljenega načela varstva pravic strank. To pomeni, da morajo biti pravice obeh strank enako upoštewane oz. vsaki stranki mora biti dana možnost, da se izreče o navedbah nasprotne stranke.

CIVILNO PRAVDNE TOŽBE

Tožba je tožnikova zahteva po pravnem varstvu. Z njeno vložitvijo se začne pravdni postopek. V civilnem pravu poznamo več tipov tožb:

- **KONDEMNATORNA (DAJATVENA) TOŽBA** – z njo sodnik zahteva, da toženec nekaj da, stori ali opusti.
- **DEKLARATORNA (UGOTOVITVENA) TOŽBA** – z njo sodnik zahteva, da se ugotovi obstoj pravice oz. pristnost neke listine.
- **KONSTITUTIVNA (OBLIKOVALNA) TOŽBA** – Sodnik zahteva ustanovitev, spremembo ali prenehanje pravnega razmerja. To upravičenje temelji na nekem materialnopravnem upravičenju (tožba za razvezo zakonske zveze).

STATUS FIZIČNE OSEBE

Lastnosti oz. status človeka je lahko prirojen ali naknadno pridobljen. Osebno stanje oz. status je celota človekovih lastnosti, na katere pravo veže določene pravne posledice. Evidenca osebnega stanja se vodi v matičnih knjigah (rojstna, poročna, mrliška matična knjiga).

V rojstno matično knjigo se poleg rojstva vpisuje še druge okoliščine, kot je npr. priznanje očetovstva in materinstva, dejstvo posvojitve, skrbništvo, spremembe osebnega imena, prebivališča, državljanstva itd.

OSEBNO IME

Po Zakonu o osebnem imenu ima vsak človek osebno ime, ki je sestavljeno iz imena in priimka. Osebno ime je edini reprezentativni znak fizične osebe, po katerem se en posameznik loči od drugega. Poleg medsebojnega razlikovanja obstajajo še drugi pomeni osebnega imena:

- POKAZATELJ SPOLA POSAMEZNIKA
- MEDSEBOJNO POVEZOVANJE IN OHRANJANJE REDA – priimki imajo poleg reprezentativne funkcije tudi funkcijo dajanja medsebojne povezanosti.

Zaradi želje po jasnosti in varnosti pravnega prometa je dovoljeno imeti največ dve imeni in dva priimka. Če ima oseba več imen si mora izbrati ime, s katerim bo nastopala v pravnem prometu. Ime je lahko sestavljeno iz največ dveh besed, ki nastopata kot nedeljivi celoti. Isto velja tudi za priimek. Vsaka oseba je nato dolžna nositi svoje ime in ga uporabljati v pravnem prometu. Osebno ime se pridobi:

- OB ROJSTVU – starši sporazumno določijo ime otroka
- NAKNADNO S SPREMEMBO -
  - Na zahtevo
  - S sklenitvijo zakonske zveze
  - S posvojitvijo

DOLOČITEV OSEBNEGA IMENA OB ROJSTVU – starša sta zavezana sporazumno določiti ime otroka v 30 dneh po rojstvu otroka, saj je pravica do imena ena izmed temeljnih človekovih pravic. Ime in priimek lahko prisebna starša določita samostojno, vendar pa le-to ne sme biti žaljivo, vulgarno ali kakorkoli nasprotovati pravicam otroka in drugih. Starši prav tako ne smejo neprestano spreminjati imena svojega otroka.

O primernosti imena odloča matičar, ki lahko v primeru neprimernega imena zavrne vpis izbranega imena v matično knjigo. Staršema da na razpolago 15-dnevni rok za premislek o spremembi imena, če pa starši po poteku tega roka še vedno vztrajajo pri izbranem imenu ga mora matičar vpisati. Ob tem je dolžan o zadevi obvestiti Center za socialno delo, ki ima bolj vlogo svetovanja. Center namreč nima na razpolago nikakršnih ukrepov, ki bi lahko posegali v pravice staršev. V skrajnem primeru lahko Center odzame otroka staršema, vendar kljub temu otrok ohrani izbrano ime do nastopa polnoletnosti oz. dokler se ga ne naknadno spremeni.

V primeru nesporazuma med staršema o imenu otroka pravo predvideva postopek:

1. Center za socialno delo skuša prepričati starša k sporazumni določitvi imena.
2. Če pomoč Centra za socialno delo ni pomagala, lahko vsak izmed staršev prosi za pomoč sodišč. Pri tem je dolžan predložiti potrdilo Centra za socialno delo, da spor kljub pomoči ni bil zglajen. Sodišče nato sproži nepravdni postopek, v katerem deluje ob svetovanju CSD. Sodnik določi ime, ki je določeno s kombinacijo imen staršev.

V kolikor je dano ime žaljivo ali kakorkoli posega v človekove pravice sodišče predvideva določen postopek za spremembo takšnega imena. Sodišče da staršem na voljo 15 dnevni rok za premislek, po poteku katerega upravna enota vpiše izbrano ime. Center za socialno delo le povabi starše na posvetovanje, v najskrajnejšem primeru pa lahko center staršema odvzame otroka. Otrok lahko samostojno spremeni ime šele ob nastopu polnoletnosti.

NAKNADNA SPREMEMBA OSEBNEGA IMENA – Zakon o osebnem imenu predvideva 2 postopka naknadne spremembe imena:

1. **ENOSTAVNI POSTOPEK** – uporablja za spremembe imena pri spremembah družinskih razmerij (sklenitev zakonske zveze itd.). V primeru priznanja očetovstva in posvojitve otroka lahko oče ob predhodnem sporazumu da otroku svoj priimek. Pri tem veljajo določene omejitve:
  - Otroku, ki je mlajši od 4 let, se lahko spremeni ime brez njegove privolitve.
  - Otroku, ki je starejši od 4 let in mlajši od 9 let se ne more spremeniti imena po enostavnem postopku zaradi izgrajevanja njegove identitete
  - Za spremembo imena otroka, ki je starejši od 9 let, je potrebno njegovo privoljenje.
2. **NAVADNI POSTOPEK** – tisti, ki želijo spremeniti osebno ime sporočijo upravni enoti svoje novo ime. Najpogosteje se to uporablja za priimke v primerih ločitev. Včasih hočejo ločeni starši spremeniti priimke tudi svojim otrokom, pri čemer mora biti sprememba sporazumna in enakovredna. V kolikor se starša ne moreta sporazumeti o osebnem imenu otroka, sta najprej povabljeni na razgovor v Center za socialno delo, ki jima pomaga doseči sporazumno rešitev. V kolikor je pomoč neuspešna, lahko sodišče odloča v nepravdnem postopku.

SPREMEMBA OSEBNEGA IMENA S SKLENITVIJO PARTNERSKE ZVEZE – V Sloveniji poznamo tri različne zveze, v katerih imajo partnerji različne pravice:

1. **ZAKONSKA ZVEZA** – je življenjska skupnost moškega in ženske, ki je sklenjena pred pooblaščenih upravnim organom. Edina pravno relevantna zakonska zveza je civilna zakonska zveza. Ob sklenitvi zakonske zveze pa se partnerji lahko sporazumejo o enostavni spremembi imena partnerja ali obeh partnerjev. Obstajajo štiri možnosti:
  - Zakonca obdržita stari imeni
  - Zakonca prevzameta en skupni priimek
  - OBA* zakonca svojemu priimku dodata priimek svojega zakonca (na koncu)
  - OBA* zakonca prevzameta priimek zakonca, temu pa dodata svojega (vmes)

Zakonca lahko spremenita po enostavnem postopku le priimek, celotno ime pa lahko spremenita le po standardnem postopku. V primeru ločitve lahko ločenca vložita zahtevek za vrnitev imena v prejšnje stanje v roku 6 mesecev po ločitvi. Pri tem obstaja pogoj, da ta oseba ni smela spremeniti priimka v času trajanja zakonske zveze.

*Po zakonu si morata tako spremeniti imena le oba zakonca, sodna praksa pa dovoljuje tudi spreminjanje imen posameznih partnerjev.

2. ZUNAJZAKONSKA ZVEZA – je skupnost moškega in ženske, ki živita skupaj v dalj časa trajajočem razmerju, vendar nista sklenila zakonske zveze. Za nastanek zunajzakonske zveze ni potrebna nikakršna procedura. Zaradi težke določljivosti, kdaj lahko govorimo o dalj časa trajajoči skupnosti ne poznamo enostavnega postopka zamenjave imena. Partnerja lahko uporabita le standardni postopek.
3. REGISTRIRANA ISTOSPOLNA SKUPNOST – je skupnost dveh oseb istega spola. Za nastanek le-te morata oba partnerja podpisati izjavo o skupnosti s čimer nastanejo pravne posledice. Kljub temu partnerji (še) ne morejo spreminjati imena po enostavnem postopku, lahko pa uporabljajo splošen postopek.

KAKO JE Z OSEBNIM IMENOM PO SPREMEMBI SPOLA? – ena izmed funkcij imena je tudi ta, da kaže na spol nosilca. Pogojno so nekatera imena določena tudi kot univerzalna. Načeloma je sprememba imen samostojna stvar posameznika, pravo prepoveduje spreminjanje imen le ko le-ta ogrožajo javno varnost in moralo. Na tem področju pa se je sicer oblikovalo kar nekaj precedenčnih sodb:

1. REES VS. VELIKA BRITANIJA – Evropsko sodišče za človekove pravice je odločilo, da dejanska sprememba spola ne more povzročiti spremembe spola v matični knjigi. Posledično je zakonska zveza mogoča tudi le med osebama, ki sta si biološko različna po spolu.
2. B. VS. FRANCIIA – Evropsko sodišče za človekove pravice prizna, da je praksa sodišč dinamična ter da se mora pravo prilagajati družbenim spremembam. Pri tem vidijo napredek v znanosti, vendar sodišče svojega stališča še en spremeni.
3. GOODWIN VS. VELIKA BRITANIJA – če je na osebi izveden kirurški poseg spremembe spola, je določitev spola v matični knjigi odvisna od številnih dejavnikov, pri tem pa se ne upošteva več biološki spol. Evropsko sodišče za človekove pravice dodaja, da nezmožnost oblikovanja družine ni temelj za prepoved zakonske zveze ter je potrebno spol presojati po povsem novih merilih.
4. C-13/94 – moški je spremenil spol in se hotel upokojiti kot ženska (ženske se lahko upokojijo prej kot moški). Evropsko sodišče v Luksemburgu določi, da država ne sme zavrniti njenih pravic v kolikor izpolnjuje vse pogoje za upokojitev. V nasprotnem primeru bi šlo za diskriminacijo spola. Države so po vzoru tega primera pričele oblikovati svojo zakonodajo, ki ureja to področje. Slovenija zakona o transeksualcih.

Slovenija še nima zakona o transeksualcih. Operiranec mora po spremembi spola prinesiti na upravno enoto zdravstveno potrdilo o spremembi spola. Ta mu nato izda odločbo, ki že vsebuje novo EMŠO številko, istočasno pa se v matičnem registru spol spremeni tako, da ni nikjer mogoče opaziti sprememb.

Pseudonim uživa enako pravno varstvo kot osebno ime, vendar mora biti znano in se ga mora uporabljati. Uporablja se ga poleg imena, izbrani pseudonim pa se more razlikovati od vseh ostalih znanim pseudonimov.

PREBIVALIŠČE

Prebivališče je kraj, ki je središče življenjskih razmer posameznika in delovanja določene osebe. To je kraj, s katerim je oseba tesno povezana, stalno živi, opravlja poklic itd. pri tem se zahtevajo:

- OBJEKTIVNI ELEMENTI – dejanska naselitev (CORPUS MANENDI)
- SUBJEKTIVNI ELEMENTI – volja prebivati (ANIMUS MANENDI)

V kolikor osebek zadovoljuje objektivne, ne zadovoljuje pa subjektivnih elementov, govorimo o BIVALIŠČU. Bivališče je kraj zunaj stalnega prebivališča. Zakon o prijavi prebivališča določa, da je to prostor, kjer se posameznik naseli z namenom prebivanja. Človek ima lahko le eno prebivališče, ob katerem ima lahko nedoločeno število bivališč. Prebivališča v nadaljevanju delimo na:

1. **STALNO PREBIVALIŠČE** – je prebivališče, kjer osebek stalno prebiva po svoji volji in predstavlja zanj središče življenjskih interesov na podlagi poklicnih, ekonomskih in drugih vezi, ki kažejo na trajne povezave.
2. **ZAČASNO PREBIVALIŠČE** – je vsako drugo prebivališče, kjer se posameznik začasno naseli zaradi dela. Pri tem so izpolnjeni objektivni, vendar manjkajo subjektivni elementi.

Vsako prebivališče je potrebno prijaviti na upravni enoti. Zakonca se morata po sklenitvi zakonske zveze sporazumeti o stalnem prebivališču, ki pa ni nujno skupno. Otroke prijavijo starši ali skrbniki, dojenčke pa je potrebno prijaviti v roku 8 dni po določitvi imena (najkasneje 38 dni po rojstvu). Ob prijavi je potrebno izkazati pravico do bivanja na prijavljenem naslovu (najemna pogodba, lastninska pravica itd.). Tujec je dolžan predložiti tudi dovoljenje za bivanje na območju države.

Pristojni državni organ vodi Register stalnega prebivalstva, ki vključuje vse osebe, ki imajo stalno ali začasno prebivališče na območju republike Slovenije ali pa so se odselile iz države za več kot tri mesece. Stanodajalec je dolžan prijaviti začasno prebivališče državljana Republike Slovenije (najem sobe, apartmaja, gostinski objekt itd.) v roku 12 ur, v primeru tujca pa v roku 3 dni.

V primeru najema počitniške hišice dlje od 60 dni, je potrebno to začasno prebivališče prijaviti v roku treh dneh po vselitvi. Prav tako je potrebno prijaviti začasno prebivališče v roku treh dni po nameravanem odhodu iz države za več kot tri mesece. Izjemoma ni potrebno prijaviti spremembe prebivališča, če je osebek dlje časa v bolnišnici, raznih domovih ali protipravno zaprt.

Sporočitev naslova stalnega prebivališča je pomembna za vročanje pisem itd. V kolikor ima osebek več začasnih prebivališč se samostojno odloča na katero bo dobival pošiljke. Prav tako je sporočitev naslova pomembna v zapuščinskih zadevah, saj sodišča delujejo v posameznih zadevah na podlagi krajevne pristojnosti v kraju stalnega prebivališča.

Za dobivanje socialne pomoči je potrebno imeti stalno prebivališče. To je zlasti problematično za brezdomce, zato je Zakon o prijavi prebivališča določil, da brezdomci uradno stanujejo na Centru za socialno delo.

PRAVICA

Pravica je pravno zavarovano upravičenje, da pravni subjekt na določen način ravna. V vsakem razmerju ima pravica korelativ – dolžnost nekoga. Pravica je v civilnem pravu sestavljena iz TEMELJNEGA UPRAVIČENJA in ZAHTEVKA – vsebuje možnost uporabe sankcije, če zavezanec ne ravna v skladu z dolžnostmi.

Pravica je sestavljena iz različnih kategorij upravičenj (npr. lastninska pravica je sestavljena iz upravičenja do rabe, do uživanja plodov, do uničenja stvari itd.). Pravice imajo možnost samostojnega obstoja in samostojnega pravnega prenašanja (TRAJNA PRENOSLJIVE). Upravičenja so ožja od pravice, vendar so tudi lahko predmet pravnega prometa.

Upravičenja so le začasno prenosljiva. Temeljno upravičenje, ki izvira iz vsake civilnopravne pravice je tožbeno upravičenje, ki imetniku omogoča, da pod določenimi pogoji doseže prisilno vzpostavitev pravice.

Temeljne značilnosti pravice so:

- Mora temeljiti v pravnem redu
- Mora pripadati komu, ki ima pravno subjektiviteto (fizična ali pravna oseba)
- Subjektu daje moč odločanja; tako zagotavlja svobodno ravnanje, ker subjekt dobi možnost, da preko svojih dejanj uveljavlja svojo voljo
- Namen je zagotoviti človekove interese (gre tudi za zadovoljevanje splošnih interesov)
- Vsaka pravica je omejena s pravicami drugih, svojim namenom ter načelom dobre vere in poštenja (OZ 7)

Na pojem pravice se povezuje več različnih teorij:

1. **VOLJNA TEORIJA** (Windscheid) – pravica je od pravnega reda podeljena voljna oblast – subjekt sam odloči, ali bo pravico uporabljal ali ne. Subjekt lahko na podlagi pravice z lastno voljo oblikuje določen položaj. Posameznikovi pravici se morajo podrediti vsi, ki so s to pravico zavezani. Kritika te teorije je, da pravico priznavamo tudi nekaterim subjektom, ki niso sposobni oblikovati volje, ki bi bila upoštevana v pravu (npr. pravice nerojenega otroka, mrtvega itd.). Voljni element tako ne more biti temeljni element pravice. Ta teorija velja le za oblastvene, terjatvene in premoženjske pravice, ne pride pa v poštev pri osebnostnih pravicah.
2. **INTERESNA TEORIJA** (Jhering) – pravica je pravno zaščiten interes. Ta teorija danes prevladuje, vendar pa pravne interese ščitijo tudi drugi instituti, ne le pravica, zato pravno varstvo ne more biti opredelilni element pravice. Opredelitev pravice lahko vezemo le na njeno vsebino.

3. **INTEGRALNA** ali **VOLJNO-INTERESNA TEORIJA** (Jellinek) – poskuša združiti pozitivna spoznanja interesne in voljne teorije, vendar se ni prijela. Pravi, da je pravica pravno priznana in pravno zavarovana moč volje, ki je usmerjena k določeni dobrini ali interesu. Pri tem poudarja individualizem.
4. **KOLEKTIVISTIČNA TEORIJA** (Duguit) – pravi, da je pravica socialni pojem. Vse prej naštete teorije so zelo individualistične, ta pa opozarja na socialno funkcijo pravice. Pravica namreč ni sama sebi namen, saj služi posamezniku in družbi. Ni je mogoče izvrševati in gledati zgolj individualistično, saj mora posameznik upoštevati tudi pravice drugih. Ta pristop so izrabili vsi totalitarni režimi v Evropi.

Pravo loči več vrst pravic:

- **ABSOLUTNE (IZKLJUČUJOČE) PRAVICE** – pravice, ki učinkujejo proti vsakomur in vsem (ERGA OMNES). Glede na vsebino jih delimo naprej še na:
  - **OSEBNOSTNE PRAVICE** – pravice, ki pripadajo vsakemu človeku kot živemu bitju. Zaradi strogo osebne narave so neprenosljive. Njihova naloga je varovanje temeljnih človekovih dobrin (osebna svoboda, prepoved mučenja, pravica do življenja, dostojanstva osebnosti, varnosti zasebnosti itd.).
  - **OBLASTVENE PRAVICE** – ustvarjajo pravno oblast subjekta na določenem objektu oz. stvari (lastninska pravica, služnostna pravica itd.). Oblastvene pravice obstajajo tudi na pravicah (užitek na pravici) in duhovnih stvareh (intelektualna lastnina, patent, avtorske pravice itd.). Oblastvene pravice na stvareh imenujemo tudi **STVARNE PRAVICE**. Najobsežnejša in temeljna pravica je lastninska pravica, ki zagotavlja polno pravno oblast nad stvarjo, zaradi česar ima osebek nad stvarjo monopolno oblast. Lastninsko pravico je mogoče omejiti z drugimi ožjimi pravicami (zastavna pravica na nepremičnini – hipoteka, zastavna pravica na premičnini, stvarna služnost, užitek na premičnini ali nepremičnini, raba itd.).
  - **PRAVICE INTELEKTUALNE LASTNINE**
- **RELATIVNE PRAVICE** – pravice, ki učinkujejo le med določenimi strankami (INTER PARTES). Glede na vsebino jih v nadaljevanju ločimo še na:
  - **TERJATVE**
  - **ZAHTEVKI**
  - **UGOVORI**
  - **OBLIKOVALNE PRAVICE** – podeljujejo upravičenju enostranskega oblikovanja pravnega razmerja. S svojo oblikovalno izjavo upravičenec vpliva na nastanek, spremembo ali prenehanje pravnega razmerja. **POZITIVNE OBLIKOVALNE PRAVICE** povzročajo nastanek pravnega posla (sklenitev prodajne pogodbe), **NEGATIVNE OBLIKOVALNE PRAVICE** pa njegovo prenehanje (odstop od pogodbe). Za nastanek pravnih učinkov načeloma zadostuje že sama izjava volje.

Nekatere pravice je mogoče uresničiti le s posebno tožbo, s katero tožnik zahteva ustanovitev ali prenehanje razmerja (OBLIKOVALNA TOŽBA). Oblikovalna tožba je izpodbojna, saj njeni učinki nastanejo šele s pravnomočnostjo sodbe. Pravnomočne sodbe ni več mogoče izpodbijati z rednimi pravnimi sredstvi, lahko pa se uporabljajo izredna pravna sredstva, o katerih odloča vrhovno sodišče. Značilnosti oblikovalnih tožb:

1. Upravičenec ima pravico do oblikovanja razmerja, ne pa tudi dolžnosti, da to stori
2. Gre za enostransko spremembo položaja nasprotne stranke
3. Oblikovalne sodbe se ne morejo končati z izvršbo
4. Oblikovalne pravice ne zastarajo, lahko le zastara upravičenje
5. Razlikujejo se od zahtevkov, ki izginejo (prekluzivni rok)

OBLIKOVALNA SODBA se razlikuje od DAJATVENE SODBE, ki eno stranko zavezujejo, da neko stvar ali znesek izroči nasprotni stranki. V primeru neizpolnitve sodbe se uporablja IZVRŠBE, katerih namen je prisilna poravnava obveznosti. Izvršba najprej poseže po delu plače zadolženca, njegovih denarnih sredstvih, izhod v zadnji sili pa je prodaja zarubljenih stvari na dražbi.

Večina pravic pa je izvršljivih izven sodišč., razen če je izrecno zagotovljeno varstvo interesov. Sem spadajo predvsem pravice s področja družinskega in gospodarskega prava.